

Charles Guillon (1811-1873)

Een notabel verzamelaar en
zijn omgeving

Gerard Venner

Charles Guillon werd in 1811 te Roermond geboren. Sedert 1843 was hij notaris aldaar. Hij was lid van de gemeenteraad en in de jaren 1855-1868 lid van Provinciale Staten van Limburg. Hij had een veelzijdige historische belangstelling die zich onder andere in 1863 uitte in het dispuut met de architect P. Cuypers over de te volgen restauratie van de Munsterkerk. Hij verzamelde een grote collectie archiefbescheiden, boeken, archeologica, munten en voorts nog een aantal sculpturen, kasten en schilderijen. Tot de archeologische collectie behoorden onder andere de wijaltaren voor Mars Halamardus en Mercurius Avernus, beide afkomstig uit de afgebroken oude kerk van Horn, en de zilveren sierschijf uit Helden, waarschijnlijk daterend uit de eerste eeuw vóór Christus, die ook destijds als een topstuk werd beschouwd. Zij werden in 1890 door het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden aangekocht.¹ Bij zijn overlijden op 10 november 1873 liet de kinderloze Guillon een waar museum na. Victor de Stuers heeft noch met de gedachte gespeeld om de gehele collectie munten, archeologica en kasten voor het Rijk aan te kopen, maar de vraagprijs was te hoog. De collecties werden in 1874 en 1890 in het openbaar verkocht door de enige erfgenaam, Constant Guillon, broer van de overledene.²

Charles Guillon leefde niet teruggetrokken.

Naast zijn lidmaatschap van de gemeenteraad en Provinciale Staten bekleedde hij allerlei maatschappelijke functies, zoals blijkt uit het krantenbericht van zijn overlijden en begrafenis in *De Volksvriend* van 15 november 1873. Aangezien hij werd begraven op het kerkhof te Helden-Panningen bij zijn echtgenote, werd het stoffelijk overschot te Roermond tot aan de Maasbrug uitgeleide gedaan door een aanzienlijke schare: de gemeenteraad, de leraren van de Hogere Burger School, de Société Dramatique, de Koninklijke Harmonie, de onderwijzers van zijn district (als schoolopziener) en de leerlingen van de Tweede Openbare School te Roermond.³

Was Guillon welbekend als amateurarcheoloog, als verzamelaar van archeologische voorwerpen en archiefstukken, voor biografische gegevens moesten auteurs tot voor kort terugrijpen op het genoemde krantenartikel in *De Volksvriend* van 15 november 1873, waarschijnlijk opgesteld door de broer Constant Guillon, en op de korte "Notice biographique" van de hand van Jos Habets die voorin de gebundelde veilingcatalogus van 1874 werd geplaatst.⁴ Bijna vijftig jaar later publiceerde Peter Schreurs te Haelen die Guillon nog persoonlijk had gekend, een korte bijdrage over deze verzamelaar.⁵ Recent, in 2011, verscheen de meest uitgebreide biografische schets van de hand van Annelies

- 1 J.J.F.W. van Agt, 'Het huis van Charles Guillon', in: *Libellus festivus, een bundel historische opstellen aangeboden aan Joseph H.F.H. Linssen bij gelegenheid van zijn 70ste verjaardag op 6 november 1964* (Roermond 1964) 1-14; Dezelfde, 'Roermonds Munsterkerk vóór en na Cuypers', in: *Opus musivum aangeboden aan professor doctor M.D. Ozinga ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag op 10 november 1962* (Assen 1964) 85-113; M.E.Th. De Grooth, 'De sierschijf van Helden', *Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden* 67 (1987) 67-84; J. Leeuwenberg en W. Halsema-Kurbes, *Beeldhouwkunst in het Rijksmuseum* (Amsterdam 1973) nrs. 70, 85, 92, 122, 168, 777.
- 2 RHCL, archief Rijksarchief in Limburg, inv.nr. 275bis; B.C.M. van Hellenberg Hubar, 'De voetsporen van Charles Guillon. Verzamelbeleid en inrichting van het Rijksmuseum te Amsterdam onder V.E.L. de Stuers, P.J.H. Cuypers en J.A. Alberdingk Thijm', in: *Maaslands mélange. Opstellen over Limburgs verleden dr. P.J.H. Ubachs aangeboden bij gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag* Werken LGOG 14 (Maastricht 1990) 343-366; L. Verhart, 'Het onderste uit de kan en voor een dubbeltje op de eerste rang: de aankoop van de collectie oudheden van de Roermondse notaris Charles Guillon', *Spiegel van Roermond* 2013, 66-83; Dezelfde, 'Het belang van Limburg voor Leiden. Hoe de waardevolle collectie van notaris Charles Guillon voor een groot deel in het RMO terecht kwam', in: P. ter Keurs en W. Wirtz, *Rijksmuseum van Oudheden Leiden. Een geschiedenis van 200 jaar* (Leiden-Zwolle 2018) 195-203.
- 3 *De Volksvriend. Weekblad van Roermond* nr. 46, 15 november 1873, p. 2.
- 4 *Catalogues des diverses collections de livres, d'archives, d'antiquités, de monnaies et médailles romaines, du moyen-âge et autres, tableaux, gravures, cartes géographiques, sceaux, armoires gothiques et de plusieurs objets d'art et de curiosité délaissées par monsieur Charles Gérard Hubert Guillon...* (Roermond [1874]) vi-viii.
- 5 P. Schreurs, 'Gedenkwaardige Limburgers C.G.H. Guillon', *De Nederrmaas* 10 (1931-1932) 137-138.

Berg, waarin zij in een algemeen kader de belangstelling van Guillon, zijn verzamelingen en de openbare verkoop ervan in 1874 en 1890 behandelt.⁶ Niettemin blijven nog diverse vragen onbeantwoord. Het laatstgenoemde artikel bevat weinig over Guillon als collectionneur van archiefstukken. De meeste van zijn nevenfuncties worden niet uit archiefbescheiden gedocumenteerd. Over de uitoefening van het ambt van notaris weten wij niets. Het thema van Guillons belangstelling voor oudheidkunde (inclusief geschiedenis) is nog niet uitgeput, terwijl zijn plaats onder tijdgenoten met gelijksoortige interesses of de contemporain opkomende historische verenigingen nog geen aandacht hebben gekregen.

Deze bijdrage wil het leven van Charles Guillon schetsen met nadruk op zijn ambt en maatschappelijke functies te Roermond. Charles Guillon wordt voor het eerst ook ingebed in zijn familie en schoonfamilie. Aandacht wordt besteed aan zijn vader (Charles) François Guillon en aan het voorgeslacht in Frankrijk. Eveneens wordt ingegaan op de schoonfamilie Engels en haar rol te Helden-Panningen, aangezien Guillon in navolging van zijn schoonfamilie als weldoener van de kapel te Panningen beschouwd werd. Daar liet hij zijn echtgenote in 1851 begraven en vond hij zelf zijn laatste rustplaats. In een volgend artikel komt zijn belangstelling voor geschiedenis, archeologie en kunst aan de orde, steeds tegen de achtergrond van de ontwikkelingen op archeologisch en historisch gebied in Limburg.

Het voorgeslacht Guillon

Uitgangspunt van het onderzoek naar de familie Guillon in Frankrijk vormen twee huwelijksbijlagen die door François Guillon bij zijn huwelijk met Maria Aldegondis Bongaerts op 21 april 1806 werden ingediend. Voor twee

notarissen te Vermanton in het departement Yonne gaven Simon Guillon en Catherine Santereau, wonend te Bessy, hun toestemming tot het huwelijk van hun meerderjarige zoon François Guillon, wonend te Stramproy, met Marie Aldegonde Bongaerts, wonend te Roermond. François was op 23 december 1776 geboren te Maily-la-Ville. Als beroep van Simon wordt dat van thuilier (baksteenbakker) opgegeven. Hij ondertekende de akte als iemand die niet gewend was veel te schrijven

De tweede bijlage is een uittreksel uit het doopregister van Maily-la-Ville volgens welk François op 23 december 1776 was gedoopt als zoon van Simon Guillon, marchand (koopman), en Catherine Santereau wonend in het gehucht Vigny.⁷ Vergelijking met het doopregister van Maily-la-Ville leert dat alleen de namen van de dopeling, de ouders en peetouders met die in het uittreksel overeenkomen. Simon Guillon en Catherine Santereau woonden niet in Vigny maar in Avigny, Simon was niet koopman, maar dagloner c.q. handarbeider (manouvrier) en, het belangrijkste, François Guillon werd niet op 23 december 1776, maar vier jaar eerder, op 23 december 1772 gedoopt! Het blijft een raadsel waarom François Guillon in 1806 te Roermond een onjuist uittreksel inleverde, volgens welk hij jonger was en zijn vader een hogere maatschappelijke positie innam. Overigens gaf hij in 1804 weer een andere geboortedatum op, te weten 21 december 1775, terwijl hij volgens het bevolkingsregister van Roermond vanaf 1850, in 1774 was geboren.⁸ Hoe het ook zij, het lijkt het beste om de doopdatum in het originele doopregister van 23 december 1772 aan te houden. Merkwaardig is voorts dat François Guillon nog op 12 december 1799 deze ene voornaam droeg, maar zich in ieder geval vanaf 3 oktober 1801 Charles François of Karel Frans Guillon

6 A. Berg, 'Uit liefde voor zijn 'vaderland'. Charles Guillon als hoeder van Limburgs erfgoed', *Spiegel van Roermond* 2011, 53-63.

7 RHCL, Burgerlijke stand Roermond, huwelijksbijlagen 21 april 1806, nr. 223.

8 RHCL, Frans archief, inv.nr. 940.

noemde. De voornaam Charles kwam voordien niet in de familie Guillon voor.

De bakermat van de familie Guillon is het dorp Arcy-sur-Cure ten zuiden van Auxerre, de hoofdplaats van het departement Yonne. De stamboom gaat vooralsnog terug tot Edmé Guillon geboren omstreeks 1632 en overleden in 1710. Hij had drie zonen, te weten Edmé, François en Hector Guillon, allen met nakomelingen, zodat men kan spreken van de tak Edmé, de tak François en de tak Hector. Onze Charles Guillon behoorde tot de tak van François Guillon. De stamreeks tot en met zijn vader is als volgt:

- I Edmé Guillon, geb. ca. 1632, begr. 9 maart 1710 te Arcy, tr. 20 maart 1656 te Arcy met Leonarde Groux, begr. 19 november 1663 te Arcy.
- II François Guillon, geb. ca. 1663, begr. 10 augustus 1709 te Arcy, landbouwer, tr. met Marie Boulnat, geb. ca. 1660, begr. 2 maart 1733 te Arcy.
- III Jacques Guillon, ged. 26 oktober 1696 te Arcy, begr. 18 november 1764 te Arcy, wijngaardenier, landbouwer, tr. 3 februari 1728 te Arcy met Marie Jeanne Gourlot, ged. 15 mei 1706 te Arcy, overl. 2 januari 1763 te Arcy, dr. Van François en Marie Cosneau.
- IV Simeon Guillon, ged. 5 januari 1745 te Arcy, overl. 15 november 1821 te Bessy-sur-Cure, dagloner, baksteenbakker, tr. 20 november 1770 te Mailly-la-Ville met Catherine Santereau, overl. 2 november 1819 te Bessy-sur-Cure, dr. van Marie Santereau.
- V (Charles) François Guillon, ged. 23 december 1772 te Mailly-la-Ville, overl. 12 oktober 1851 te Roermond, achtereenvolgens agent municipal, burgemeester, herbergier, procureur, tr. 21 april 1806 te Roermond met Maria Aldegondis Bongaerts, geb. 28 december 1783 te Roermond, overl. 10 november 1846 te Roermond, dr. van Henricus en Sibilla Margaretha Plum.

De mannelijke leden van de familie Guillon waren in het algemeen landbouwers, wijngaardeniers en dagloners. Twee van hen vallen qua beroep op. François Guillon (1703-1788), een broer van Jacques Guillon (1696-1764) was naast wijngaardenier in ieder geval in de jaren 1747-1764 notaris en griffier van het gerecht Arcy. Zijn zoon Denis (1739-1824) was eveneens wijngaardenier, zeker van 1767 tot 1788 griffier van het gerecht Arcy en in ieder geval sinds 1774 schoolmeester. De laatste functie moet hij van zijn schoonvader Edmé Joublin hebben overgenomen. Vóór Charles Guillon was dus al een verre verwant notaris, maar een directe relatie was er niet. De familienaam is waarschijnlijk een herkomstnaam verwijzend naar het dorp Guillon. Arcy-sur-Cure was in de zeventiende eeuw al bekend wegens zijn druipsteengrotten, thans als archeologische site met rotstekeningen die tot de oudste in Frankrijk behoren. Het is dus een merkwaardig toeval dat het voor­geslacht van de amateur-archeoloog Charles Guillon in deze thans zo bekende trekpleister uit de prehistorie woonachtig was.

Uiteraard bleven niet alle Guillons in Arcy-sur-Cure wonen. De broers François (ged. 1730) en Martin (ged. 1732) Guillon, zonen van Jacques Guillon en Marie Jeanne Gourlot, trouwden beiden in 1762 te Mailly-la-Ville met respectievelijk Natalie Foin en Marie Santereau. Hun jongste broer Simeon Guillon, de grootvader van Charles Guillon, volgde in 1770 toen hij in Mailly-la-Ville met Catherine Santereau trouwde, mogelijk een verwante van zijn schoonzus Marie Santereau.

Het echtpaar Simeon Guillon en Catherine Santereau liet in Mailly-la-Ville in ieder geval vier kinderen dopen: 1) Nathalie, ged. 9 september 1771. Haar peettante was Natalie Foin, gehuwd met François Guillon. Zij trouwde zelf in 1793 met Mamert Guillon, een verre verwant uit de tak van Edmé Guillon. 2) François, ged. 23 december 1772, de vader van Charles Guillon. Hij was vernoemd naar zijn oom François Guillon. 3) Pierre ged. 5 februari 1779

en 4) Julienne, ged. 10 september 1791. Na elf jaar werd op 20 januari 1792 het vijfde kind Nicolas gedoopt dat al een dag later werd begraven. Het gezin woonde toen al in Bessy-sur-Cure waar de ouders in 1819 respectievelijk in 1821 overleden.

(Charles) François Guillon (1772-1851), de vader van Charles Guillon

Bestuurlijk kader

Zonder de Franse revolutie van 1789 en de daarop volgende politieke en militaire gebeurtenissen was Charles François Guillon waarschijnlijk niet in Roermond terechtgekomen. Een kort overzicht van de sinds 1795 geschapen nieuwe bestuurlijke organisatie is nodig om de carrière van Guillon in een breder kader te plaatsen.

De komst van de Franse legers in oktober 1794 in het gebied tussen Maas en Rijn betekende, achteraf gezien, het einde van het Ancien Régime, waaronder het einde van vele territoriale eenheden en instellingen. Bij arrêté van 31 augustus 1795 (14 fructidor an III) werd onder andere het departement van de Nedermaas opgericht dat Maastricht als hoofdplaats had. Dit departement omvatte onder meer het oude graafschap Loon, de Oostenrijkse en Staatse partages van de Landen van Valkenburg en 's-Hertogenrade, het graafschap Horn, het vorstendom Thorn en de Oostenrijkse en Staatse gedeelten van het Overkwartier van Gelder. Het huidige Belgisch Limburg en het Nederlandse Zuid- en Midden-Limburg maakten grosso modo deel uit van het departement van de Nedermaas, grosso modo, want de streek rond Sittard hoorde er niet bij, maar wel Venlo en het ten oosten van Roermond gelegen Elmpst en Nedercruchten. Het departement van de Nedermaas werd met de andere departe-

menten die min of meer de voormalige Zuidelijke Nederlanden omvatten, op 1 oktober 1795 ingelijfd bij de Franse Republiek en bleef tot in 1814 behoren tot de Franse staat. Aan het hoofd van het departement stond een centrale administratie bestaande uit vijf personen, die in 1800 door het eenhoofdige bestuur van de prefect werd afgelost.⁹

Wijzigingen in de bestuursstructuur op lokaal vlak traden in werking als gevolg van de grondwet van 5 fructidor an III (22 augustus 1795) die in het departement van de Nedermaas op 7 oktober 1795 verbindend werd. In plaats van een lokaal bestuur door de gemeente of het kerspel kwam een regionaal bestuur. In iedere commune (gemeente) die minder dan vijfduizend inwoners had, was voortaan een agent municipal en een adjoint. Meerdere communes vormden een kanton en de gezamenlijke agenten van deze communes vormden een kantonsmunicipaliteit of kantonsbetuur. Dit nieuwe college oefende het bestuur uit over de tot het kanton behorende communes. Daartoe behoorden onder andere het beheer van gemene gronden en goederen, de betaling van lokale uitgaven en het uitvoeren van openbare werken. De agent municipal was in zijn commune belast met het politietoezicht en het uitvoeren van de besluiten van de kantonsmunicipaliteit. Deze instelling van het nieuwe collegiale bestuur over verschillende communes in 1796 ging evenwel niet gepaard met een vermenging van bezittingen, inkomsten en lasten der afzonderlijke communes.

De kantonsmunicipaliteiten hebben in het departement van de Nedermaas slechts vier jaar gefunctioneerd. De wet van 28 pluviôse an VIII (17 februari 1800) hief deze collegiale besturen weer op. Voortaan zou er een burgemeester (maire) en een gemeenteraad (conseil municipal) zijn in die plaatsen die tot dan toe

9 Zie bijvoorbeeld: K. Schaapveld, *Bestuur en bestuurders in Nedermaas, 1794-1814. Met bijzondere aandacht voor het lokale bestuur in het kanton Wittem/Gulpen* Maaslandse Monografieën 83 (Hilversum 2017) 47, 113.

een agent municipal en een adjoint hadden gekend. Vrijwel elke gemeente kreeg nu weer haar eigen bestuur. De burgemeester zou de functies vervullen van de vroegere kantons-municipaliteit, de agent municipal en de adjoint.¹⁰

Guillon als agent municipal

Zoals Schaapveld aangeeft, was er groot verloop onder de lokale bestuurders. Het was moeilijk om een geschikte inwoner voor het ambt van agent municipal of adjoint aan te trekken. Zo klaagde de commissaris van het directoire exécutif bij de centrale administratie te Maastricht op 7 juli 1799 dat in het kanton Beringen het bestuur al lang in complete anarchie verkeerde bij gebrek aan goede bestuurders. In Beringen, de hoofdplaats van het kanton, waren noch een agent municipal noch een voorzitter van de kantonsmunicipaliteit, omdat er niemand voor die functies te vinden was. In de hoofdplaats van het kanton diende een agent municipal te zijn. De commissaris van het directoire exécutif drong er bij de centrale administratie op aan om op kosten van de gemeente een bestuurder aan te wijzen, totdat zich iemand aandiende die het ambt van agent municipal wilde vervullen. De centrale administratie overwoog op 9 juli 1799 dat er een einde moest komen aan de bestuurlijke wanorde, dat de belastingen geëind moesten worden en dat struikroverij moest worden uitgebannen. Zij benoemde François Guillon tot voorlopig bestuurder die de bevoegdheden van agent municipal kreeg. Zijn salaris zou maandelijks over de inwoners worden omgeslagen.

De minister van Binnenlandse Zaken keurde op 24 juli en 2 augustus 1799 de benoeming goed, maar het besluit over de wijze van betaling moest gewijzigd worden, omdat het in strijd was met de grondwet. Voor de centrale administratie kwam het nu goed uit dat zich op

12 augustus 1799 J.F. Elens, verdelers (repartiteur) van de belasting en inwoner van Beringen meldde. De gemeente had allerlei te verwerken gehad, zo schreef hij, te weten de brigands (waarschijnlijk deelnemers aan de Boerenkrijg), daarna de achtervolgende Franse troepen en de mobiele kolonnes. Tal van inwoners waren geruïneerd en gedwongen hun roerend goed te verkopen om de belastingen te kunnen voldoen. Nu moesten zij ook nog maandelijks de door Maastricht benoemde commissaris-bestuurder betalen. Gelukkig waren er nu geschikte kandidaten, waaronder Cornelis Thijs, die gratis het ambt van agent municipal wilden bekleden. De centrale administratie werd verzocht de commissaris terug te roepen. Dat deed deze op 14 augustus 1799. De benoeming van Guillon werd herroepen en hij werd van zijn functies ontheven.¹¹ Guillon was in Beringen nauwelijks een maand in functie geweest.

In dezelfde maand augustus 1799 bleken in het kanton Weert problemen te zijn ten aanzien van het opvullen van vacatures. De kantonsmunicipaliteit van Weert liet aan de bestuurders te Maastricht op 18 augustus weten dat de agent municipal en adjoint van Stramproy tijdens de vergadering van 4 augustus ontslag hadden genomen. Agent municipal was tot dat moment, blijkens de akten van de burgerlijke stand, Jacques Hoffman, die nog ter sprake zal komen. De kantonsmunicipaliteit had vervolgens vervangers benoemd, maar die wilden de onbezoldigde ambten ook niet uitoefenen. Het kantonsbestuur gaf het toen maar op om nieuwe kandidaten te zoeken. Bij gebrek aan een agent en adjoint nam Jean François van der Piepen, voorzitter van de kantonsmunicipaliteit, te Stramproy de functie van ambtenaar van de burgerlijke stand waar.

Op 14 oktober 1799 liet het kantonsbestuur van Weert aan Maastricht weten dat de burger

10 Schaapveld, *Bestuur en bestuurders*, 44-45; G.H.A. Venner, *De Meinweg. Onderzoek naar rechten op gemene gronden in het voormalige Gelders-Gulikse grensgebied circa 1400-1822* Maaslandse Monografieën 40 (Assen-Maastricht 1985) 323-327, 329.

11 RHCL, Frans archief, inv.nr. 900.

Bos ontslag had genomen als agent municipal van Weert en dat de benoemde opvolger Theodore Nouwen weigerde het ambt te aanvaarden.

De centrale administratie van het departement van de Nedermaas overwoog op 27 oktober 1799 dat zij bevoegd was een commissaris municipal te benoemen voor die gemeenten waar geen burger te vinden was om het ambt van agent te aanvaarden. Die situatie deed zich te Stramproy en Weert voor. Zij benoemde dus een commissaire municipal met de functies van agent municipal, te weten de burger Guillon voor Stramproy en Choin voor Weert. Beiden werden op 2 november 1799 door het kantonsbestuur geïnstalleerd.¹² Als agent provisoire wordt Guillon nog op 21 mei 1801 genoemd. Hij heeft dit ambt dus iets meer dan een half jaar uitgeoefend.

Van zijn benoeming te Weert werd Choin die te Valkenburg verbleef, op 27 oktober 1799 op de hoogte gesteld. Hij kreeg de opdracht zich naar Weert te begeven. Een dergelijke brief is blijkens de indicateur van de centrale administratie – een register waarin de ingekomen en uitgaande brieven werden ingeschreven – niet naar Guillon verstuurd. Hij bevond zich kennelijk in de directe omgeving van de centrale administratie te Maastricht, al is zulks, bij gebrek aan een bevolkingsregister te Maastricht uit de laatste jaren van de achttiende eeuw, niet na te gaan. In een notariële akte voor notaris J.C.Crispin te Roermond van 25 mei 1802 (5 prairial an X) gaf hij aan dat hij voorheen employé van de centrale administratie van het departement was geweest, maar in de dossiers over het personeel en de financiën van het departement komt zijn naam niet voor.¹³ In

een verzoekschrift van Jacques Hoffman van 14 april 1801 wordt Guillon een vreemdeling genoemd die zijn functie alleen te danken had aan het feit dat hij kamerdienaar van de vertegenwoordiger Chenard was geweest.¹⁴ Met Chenard werd Louis Silvain Chenard bedoeld. Hij was een uit Bergen afkomstige advocaat die op 5 december 1796 benoemd werd tot lid van de centrale administratie te Maastricht, waarvan hij ook de voorzitter was. Hij vervulde deze functie tot in april 1799, toen hij tot afgevaardigde voor het departement van de Nedermaas in de Raad van Vijfhonderd te Parijs werd gekozen.¹⁵ Misschien is dus Guillon met Chenard naar Maastricht gekomen en moest na het vertrek van Chenard naar Parijs voor Guillon een nieuwe betrekking gevonden worden.

In de korte periode waarin Guillon als agent municipal te Stramproy optrad, had hij zich in ieder geval niet geliefd gemaakt bij de ontvanger der belastingen Hoffman. Blijkens een brief van de pas benoemde prefect van 21 mei 1800 had Guillon van Hoffmans afwezigheid gebruik gemaakt om vier garnisaires (soldaten) in diens huis in te kwartieren om hem te dwingen zijn rekeningen in te dienen. De prefect vond die maatregel buiten proportie en arbitrair. Guillon moest met één soldaat volstaan, wanneer Hoffman bleef weigeren zijn rekeningen over te leveren. Guillon had voorts geëist dat de rekening in het Frans werd opgesteld. De prefect wees hem erop dat Hoffman die taal niet kende en evenmin drie van de vier verdeelers. Alle bewijsstukken waren in het Nederlands (flamand) en zouden moeten worden vertaald. De prefect droeg Guillon op om zonder problemen te maken de rekeningen in ontvangst te nemen in de taal waarin de bewijsstukken

12 RHCL, Frans archief, inv.nrs. 900; 154, f. 12v-13.

13 GA Roermond, notarissen van Roermond, inv.nr. 9.5. Geraadpleegd werden: RHCL, Frans archief, inv.nrs. 346, 2854, 2866-2868, 2870, 2884-2887.

14 RHCL, Frans archief, inv.nr. 913.

15 Th. Vandebeeck en J. Grauwels, *De boerenkrijg in het departement van de Nedermaas* (Hasselt 1961) 225 noot 282; Schaapveld, *Bestuur en bestuurders*, 303.

waren geschreven. In bijna alle gemeenten werden de rekeningen in de landstaal opgesteld.¹⁶ In mei 1800 was Hoffman Guillons concurrent als kandidaat voor het burgemeestersambt van Stramproy.

Guillon als burgemeester

Zoals boven beschreven werd het bestuur door middel van de kantonsmunicipaliteit in 1800 vervangen door het lokale bestuur per gemeente, vrijwel elk met een eigen burgemeester en gemeenteraad. Tussen de prefect van het departement en de gemeente fungeerde de onderprefect van het arrondissement als intermediair. Op 5 mei 1800 richtten 81 ingezetenen van Stramproy zich tot de prefect met het verzoek om François Guillon die door de centrale administratie tot agent municipal was benoemd, te handhaven in zijn functie. Hij had tot tevredenheid van alle goede burgers gefunctioneerd. Sinds zijn aantreden was er geen diefstal of moord meer voorgekomen in de gemeente. De prefect benoemde evenwel Jacques Hoffman, die op 30 mei 1800 voor het eerst een akte van de burgerlijke stand ondertekende.

Zijn positie bleek niet al te stevig te zijn. Sommige ingezetenen protesteerden tegen Hoffmans benoeming en vroegen de onderprefect van het arrondissement Roermond om Guillon tot burgemeester te benoemen. De onderprefect bracht op 8 juli 1800 een brief van de prefect uit Maastricht in herinnering, volgens welke door vergissing verschillende belastingontvangers tot burgemeester waren benoemd, ofschoon beide functies onverenigbaar waren. Aangezien Hoffman ontvanger te Stramproy was, ontsloeg de onderprefect hem als burgemeester en benoemde, behoudens goedkeuring door de prefect, de burger Guillon in diens plaats. Het besluit van de onderprefect om Hoffman te vervangen door Guillon, werd

niet door de prefect onderschreven. Hoffman had afstand gedaan van het ambt van belastingontvanger ten gunste van Mathieu Stals, zodat het bezwaar van die functie tegen zijn benoeming was vervallen. De onderprefect moest zijn besluit van 8 juli herroepen en Hoffman in het ambt van burgemeester herstellen.

Dat deed de onderprefect niet. Hij had blijkens zijn antwoord van 15 juli 1800 bedenkingen tegen het contract van Hoffman met Stals. Hij zag er niet meer in dan een list om Hoffman zijn gang te laten gaan. De onderprefect had nog vier verzoekschriften gekregen en twee keer persoonlijk bezoek van ingezetenen om het herstel van Hoffman in zijn functie van burgemeester te voorkomen. Allen wilden Guillon, te meer daar hij de twee talen, het Frans en het Nederlands, machtig was. Hij genoot een reputatie die boven alle kritiek was verheven, zelfs bij de partijgangers van Hoffman. De prefect kreeg weliswaar nog gunstig advies over Hoffmann, maar concludeerde dat deze niet de geschikte persoon was om het burgemeestersambt te vervullen. De onderprefect moest hem schorsen en een nieuwe kandidaat voorstellen. Een nieuwe kandidaat werd evenwel niet voorgedragen. Guillon trad al op 21 augustus 1800 als ambtenaar van de burgerlijke stand op. Waarschijnlijk was hij vanaf 8 juli 1800 – de benoeming door de onderprefect – continu in functie. Een jaar later bleek de prefect in een antwoord aan Hoffman tevreden over Guillon te zijn.¹⁷

Guillon bleef burgemeester van Stramproy tot het einde van de Franse tijd in januari 1814. Op 28 september 1813 was hij nog door de prefect herbenoemd.¹⁸ Vrijwel steeds werd een plaatselijke grondbezitter tot burgemeester benoemd. Guillon was één van de weinigen die niet uit de lokale bevolking, maar uit het Frankrijk van vóór 1795 afkomstig waren.

¹⁶ RHCL, Frans archief, inv.nr. 3144.

¹⁷ RHCL, Frans archief, inv.nr. 913.

¹⁸ RHCL, Frans archief, inv.nrs. 201, f. 47, 50; 932.

Blijkens de akten van de burgerlijke stand vervulde Guillon van 3 oktober 1801 tot en met zeker 12 februari 1808 tevens de functie van burgemeester van Hunsel. Guillon werd daarnaast als juridisch deskundige in de arm genomen. Voor notaris H.G. Bloemarts te Weert stelden op 5 januari 1811 Jan Veltman, Jan Lemmen en Mathieu Arits, mede namens de afwezige Theodore Veltman, allen uit Stramproy, hem als “procureur général” aan met volmacht om in al hun processen voor hen op te treden.¹⁹

In dit kader past waarschijnlijk Guillons volmacht van 25 mei 1802 om voor hem bij de minister van Justitie te solliciteren naar de functie van griffier van het vrederecht van Achel en Bree. In de lijst van kandidaten voor de functie van griffier in het arrondissement Roermond van juni 1802 werd Guillon evenwel opgevoerd als kandidaat-griffier van het vrederecht Nedercruchten. Guillon werd aldaar benoemd, maar nam het ambt niet aan.²⁰ Tot twee keer toe, in 1804 en 1810, was Guillon kandidaat voor de conseil d'arrondissement, de raad van het arrondissement Roermond die zich bezighield met de belastingomslog over de gemeenten en de onderprefect moest adviseren. In geen van beide gevallen werd Guillon benoemd.²¹

Charles François Guillon was in 1800 tot burgemeester van Stamproy benoemd, ondanks de eerdere aanstelling van Jacques Hoffman, uitgerekend de man die een jaar tevoren het ambt van agent municipal had neergelegd en aldus aanleiding had gegeven tot de komst van Guillon. Vanaf het begin had Guillon dus voor- en tegenstanders in zijn gemeente. In de jaren 1811-1812 kwamen de interne tegenstellingen openlijk aan de dag, waarbij Guillons functioneren ter discussie werd gesteld. Aan het begin staat een openbare bekendmaking van Guillon aan de inwoners van 1 januari 1811. Hij herinnerde hen eraan dat hij al twaalf jaar hun

burgemeester was. Hij durfde te zeggen dat hij vaak zijn eigen belangen had verwaarloosd om de goede orde te handhaven en de vrede te bewaren. Helaas, zij die hij voor zijn beste vrienden hield, waren de eersten geweest om tweedracht te zaaien en voor onrust te zorgen. Zij weigerden zelfs het hem verschuldigde salaris te betalen. Het betrof personen die niet tevreden te stellen waren. Daarom was Guillon niet van plan als slaaf dienstbaar aan hen te zijn en hen naar de ogen te zien, en verklaarde daarop af te zien van elke betaling. Allen die hem het welverdiende salaris hadden gegeven, was hij dankbaar, en hij beloofde hen te beschermen.

Op 2 maart 1811 wendden de belangrijkste grondbezitters van Stramproy zich tot de prefect met een schrijven dat door twaalf personen werd ondertekend, waaronder de drie raadsleden C. Cremers, F. Lenaers en Thomas Arits, en de nog te noemen Guillaume Veltmans. Zij verwezen naar de bekendmaking vol van vijandige bedoelingen jegens de ingezetenen. Guillon meende recht te hebben op salaris, maar het betrof een man, gedreven door onverzadigbare begerigheid en onrechtvaardigheid, die nu door de publicatie liet weten dat voortaan de vrees de grondslag van zijn bestuur zou zijn om zijn doel te bereiken. Welnu, hij miskende dat de bewoners van deze streken gehoorzaam, zachtvaardig en handelbaar waren, die niet door vrees of gestrengheid geleid hoefden te worden. Een rechtvaardige en goede bestuurder bracht het door de zachtheid en goedheid van zijn hart ertoe dat men hem gehoorzaamde en dat hij geliefd was. De volgende feiten brachten volgens de ondertekenaars het gedrag van Guillon ten opzichte van degenen die hij bestuurde, aan het licht, evenals de bedoeling van zijn bekendmaking.

19 GA Weert, notarieel archief, notaris H.G. Bloemarts 1811 akte nummer 2.

20 GA Roermond, notarissen van Roermond, inv.nr. 9,5; RHCL, Frans archief, inv.nr. 2169; Nieuw rechterlijk archief, inv.nr. 1439.

21 RHCL, Frans archief, inv.nrs. 940, 879; Schaapveld, *Bestuur en bestuurders*, 122-123.

Behalve de rechten die Guillon inde bij het inschrijven van de akten van de burgerlijke stand, legde hij telkenjare aan de inwoners als zogenaamd salaris een belasting op die het zwaarst drukte op de minvermogenen. Wie niet kon betalen, kreeg inkwartiering van soldaten of werd gekort op zijn vergoeding voor het graan dat de inwoners aan de militaire depots leverden. Ingezetenen die bij hem aan huis kwamen, bedreigde hij met geweld. Hij verklikte aan de ontvanger der domeinen degenen die iets in de verklaringen betreffende successierechten hadden weggelaten, verklaringen notabene die door hem zelf op verzoek van partijen te goeder trouw waren opgesteld. Inkomsten van de gemeente stak hij in eigen zak. Hij ontfutselde bezorgde ouders van dienstplichtigen veel geld door hen te doen geloven dat hij invloed had op de vrijstelling van militaire dienst. Een bestuurder die zich liet leiden door amoreel eigenbelang, woede en wraakzucht, die zijn gezag misbruikte en ingezetenen mishandelde, stond de openbare orde en persoonlijke veiligheid in de weg.

De ondertekenaars vroegen de prefect om een onderzoek in te stellen in Stramproy. Zij hadden liever niet dat hun klacht werd doorgespeeld naar de onderprefect te Roermond. Deze was bevriend met Guillon en kwam geregeld op vriendschappelijk bezoek.²² Die onderprefect was sinds 1801 Antoine Liger, net als Guillon een geboren Fransman afkomstig uit Blois.²³

Gezien de ernst van de beschuldigingen moest volgens de prefect een notabel persoon die de taal van de inwoners sprak, met het onderzoek worden belast. Hij benoemde daartoe op 3 april 1811 H.J. Michiels van Kessenich, sinds 1808 burgemeester van Roermond.²⁴

Michiels van Kessenich verbleef op 20 juni 1811 de hele dag in Stramproy, maar het lukte hem niet om bewijzen te verzamelen voor de beschuldigingen aan het adres van de burgemeester. Hij had de klagers bevolen de bewijzen binnen veertien dagen te leveren. Hij had de gemeenteraadsleden bijeen geroepen. Allen waren vol lof over hun burgemeester. De tweedracht in de gemeente weten zij aan de partij die was ontstaan rond de benoeming van een nieuwe pastoor. Michiels verwees tenslotte voor details naar het rapport dat hij over veertien dagen zou schrijven. Dat rapport is in ieder geval niet te Maastricht gearriveerd.²⁵

In de tweede ronde was Guillon de klagende partij. Op 16 januari 1812 stelde hij een proces-verbaal op over Guillaume Veltmans, een man die tot de klagers van 1811 had behoord. Sinds meer dan een jaar zorgde hij voor twist in de gezinnen en voor wanorde onder de ingezetenen, omdat hij openlijk rebellie jegens en ongehoorzaamheid aan de lokale overheid preekte. Hij zette hen bovendien op tegen het departementaal bestuur en de regering die onrechtvaardig was en uit zou zijn op de ruïne van de onderdanen. Hij beweerde zelfs dat de Fransen niet langer dan nog zes maanden in het land zouden zijn. Het ergste was wel dat hij op 16 januari voor de vrederechter van het kanton Weert de eer van de prefect en de conseil de recrutement had aangetast door te zeggen dat rekruten niet wegens ziekte, maar om geld waren afgekeurd, geld dat door de handen van de burgemeester was gegaan. Ter wille van de terugkeer van de orde, vrede en eenheid moest dergelijk gedrag worden bestraft. Guillon stuurde het proces-verbaal dan ook naar de procureur van de rechtbank van eerste aanleg te Roermond.

22 RHCL, archief familie Michiels van Kessenich, inv.nr. 141. Zie ook: Frans archief, inv.nr. 3144.

23 H. Hardenberg en F. Nuyens, *Inventaris der archieven van het arrondissement Maastricht en van het departement van de Nederlanden* (s-Gravenhage 1946) lxxxvi.

24 G. Venner, 'Hendrik Joseph Michiels van Kessenich (1770-1825), een voorlopige schets', *De Maasgouw* 115 (1996) 81-98.

25 RHCL, Frans archief, inv.nrs. 913; 69 indicateur nummer 289.

De onderzoeksrechter stelde op 27 januari 1812 vast dat Veltmans zijn woorden uitte tijdens een proces voor het vrederecht te Weert op 16 januari. Veltmans had ook al openlijk getwist in een herberg te Stramproy tijdens de kermis. Slechts drie getuigen hadden Veltmans horen zeggen dat Guillon steekpenningen van twee conscrits had ontvangen. Al het andere werd ontkend. Op 27 maart hoorde de vrederechter van Weert de gemeenteraad van Stramproy. Niemand bevestigde de beschuldigingen van Guillon over Veltmans als agitator. De raadkamer van de rechtbank constateerde op 11 april dat de beschuldigingen ten laste van Veltmans als aanzetter tot oproer en verdachtmaker van autoriteiten, niet met feiten werden ondersteund en dat er dus geen reden was tot vervolging.

De procureur bij de rechtbank merkte nu in zijn brief aan de nieuwe onderprefect te Roermond – Liger was in 1811 overleden – op dat de beschuldigingen van Guillon als laster te kwalificeren waren en waren ingegeven door persoonlijke haat. Moesten tegen een burgemeester met een dergelijk karakter geen maatregelen worden genomen? De onderprefect schreef op 27 augustus 1812 aan de prefect te Maastricht dat er te Stramproy al enige jaren grote tweedracht heerste tussen de burgemeester en enkele families, hetgeen leidde tot processen over belediging over en weer. De tweedracht dreigde nu uit de hand te lopen. De onbewezen klachten van de burgemeester over Veltmans strekten niet tot zijn voordeel. De onderprefect had niettemin de leden van de gemeenteraad in vergadering en individueel naar hun mening gevraagd over Guillon. Zij hadden allen verklaard dat het bestuur door Guillon niets te wensen overliet, dat zijn ontslag een werkelijk verlies voor de gemeente zou zijn, dat alle inwoners aan hem verknocht

waren, afgezien dan van vier of vijf families die altijd de gemeente wilden overheersen. De onderprefect kon de prefect geen voorstel doen. Hij kon slechts de ijver van Guillon prijzen die hij had leren kennen. Wanneer de prefect dacht aan vervanging, dan moest hij niemand uit de gemeente zelf nemen. De onderprefect kende er niemand die voldoende capabel was om de vrede tussen de partijen te bewaren. Misschien kon de burgemeester van Weert tijdelijk als waarnemer optreden, die met zijn flegma de passies zou kunnen neutraliseren.²⁶ De prefect te Maastricht handhaafde Guillon in zijn functie. Hij werd in september 1813 nog eens herbenoemd. Deze stukken rond het functioneren van Guillon laten zien welke afwegingen de prefect moest maken, wanneer de vraag aan de orde kwam of een burgemeester gehandhaafd kon blijven. Voorts blijkt dat de Franse administratie, ondanks het feit dat Frans de ambtelijke taal was, ermee rekening hield dat de meeste onderdanen hier die taal niet beheersten.

Guillon en de familie Bongaerts

In 1811 was burgemeester Guillon een gevestigd man te Stramproy. Hij kocht op 23 april 1804 bij openbare verkoop van de erfgenamen van Jean Stals een huis met tuin en akkerland ter grootte van iets meer dan 31 are in het Kerkenveld te Stramproy. Bij de openbare verkoop van domeingoederen verwierf hij in 1806 vijf hectare akkerland te Maasbracht, afkomstig van het kapittel van Susteren, in 1808 twee tuinen te Roermond afkomstig van het seminarie en de Munsterabdij, en in 1809 een huis te Stramproy afkomstig van de vicarie en nog een perceel akkerland aldaar van het voormalige kapittel te Thorn. In 1811 tenslotte kocht hij van Laurent Paulissen en de erfgenamen Humblot de boerderij Meulenbeerselhof te Neeritter.²⁷

²⁶ RHCL, Frans archief, inv.nr. 932.

²⁷ Rijksarchief Hasselt, archief kantoor registratie en domeinen Bree, inv.nr. 72, f. 42; RHCL, archief hypotheekbewaarder Roermond inv.nrs. 273, artikel nummer 134; 275 artikel nummer 131; Collectie Documentatie, index kopers van domeingoederen.

François Guillon huwde op 21 april 1806 te Roermond met Maria Aldegondis Bongaerts, geboren te Roermond op 28 december 1783 als eerste kind uit het huwelijk van Henricus Bongaerts en Sibilla Margaretha Plum. Zij waren een jaar eerder op 9 april 1782 te Roermond getrouwd. De ouders waren evenmin als Guillon te Roermond geboren. Henricus Bongaerts kwam uit Echt, zijn echtgenote uit Scherpenseel. Henricus Bongaerts kocht in 1792 de herberg “De gouden leeuw” in de Neerstraat die hij tot zijn dood in 1818 uitbaatte. Tot de jongere kinderen uit dit huwelijk behoorden de ongehuwde Gerardus Wilhelmus Bongaerts (1787-1870), lid van de gemeenteraad, en de eveneens ongehuwde Anna Margaretha Bongaerts (1794-1833) die na het overlijden van hun vader “De gouden leeuw” exploiteerden, en Carolus Henricus Bongaerts (1792-1869), zaakwaarnemer van beroep, die ontvanger en secretaris van diverse armeninstellingen en lid van het kerkbestuur van de Sint-Christoffelparochie was.²⁸

De komst van de geallieerde legers over de Rijn in januari 1814 betekende het einde van de Franse tijd. Guillon tekende nog een akte van de burgerlijke stand op 7 januari 1814, op 20 januari 1814 fungeerde een ander, Guillaume Herman Smeyers, als burgemeester. Guillon ging met zijn gezin in Roermond wonen. Op 21 december 1814 verkocht het echtpaar Guillon-Bongaerts zijn huis te Stramproy, op 6 januari 1817 werd de boerderij te Neeritter van de hand gedaan.²⁹ In akten van 25 maart 1815 en 6 januari 1817 wordt Charles François Guillon als bezitter (propriétaire) te Roermond aangeduid, op 21 augustus 1817 en 3 juni 1818 als aubergiste of kastelein. Guillon is dus kortstondig

werkzaam geweest in de herberg van zijn schoonfamilie.³⁰

Op 16 april 1818, enkele dagen vóór zijn overlijden, stelde Hendrik Bongaerts, herbergier te Roermond, zijn testament op. Hij wilde dat het huis en de herberg “De gouden leeuw” in volle eigendom zouden toebehoren aan zijn vijf kinderen, te weten Helena, Catherina, Margaretha, Gerard en Carel. Het huis werd geschat op 12.000 francs inclusief een schuld van 6.000 francs. De vijf kinderen moesten na zijn dood duizend francs uitkeren aan Marie, gehuwd met Carel Frans Guillon. Zodra één van de vijf kinderen “tot staat komt”, huwde, moest het de herberg verlaten en kreeg dan eveneens duizend francs uitgekeerd. Voor zijn overige goederen benoemde Hendrik zijn zes kinderen tot erfgenaam. Aangezien echter zijn dochter Marie, gehuwd met Guillon, tevoren al beddengoed en meubilair ter waarde van 800 francs had ontvangen, moest dit bedrag gekort worden op de duizend francs die zij vanwege de herberg zou krijgen.³¹ Op 3 juni 1818 sloten Karel Frans Guillon en Maria Aldegonda Bongaerts enerzijds en de ongehuwde (schoon)broers en zussen Bongaerts anderzijds voor notaris H.A. Milliard een overeenkomst over de erfenis van hun (schoon)ouders waarbij het testament van 16 april 1818 teniet werd gedaan. De erfenis omvatte het huis “De gouden leeuw”, drie moestuinen – waarschijnlijk noodzakelijk voor de verse groente in de keuken – en percelen te Pey onder Echt. Karel Frans Guillon en Maria Aldegonda Bongaerts verkochten aan hun (schoon)broers en zussen hun zesde gedeelte in het onroerend goed, gewaardeerd op f. 945,-, en hun zesde gedeelte in de roerende goederen, de inventaris van “De gouden leeuw”,

28 E.M.A.H. Delhougne, *Genealogieën van Roermondse geslachten* (Maastricht 1956) 39-40. Zie ook: G. Linssen, 'Ir. Max Bongaerts, 1875-1959', *Spiegel van Roermond* 2005, 73-74.

29 RHCL, archief hypotheekbewaarder Roermond, inv.nrs. 273 artikel nummer 134; 275 artikel nummer 131.

30 RHCL, akten burgerlijke stand Roermond, 25 maart 1815 en 21 augustus 1817; archief hypotheekbewaarder Roermond, inv.nrs. 275 artikel nummer 131; 277 artikel nummer 101.

31 GA Roermond, notarissen van Roermond, inv.nr. 7521.

eveneens geschat op f. 945,-. Deze overeenkomst was voor het echtpaar Guillon-Bongaerts aanzienlijk voordeliger dan het testament.³²

Het echtpaar Guillon-Bongaerts

Charles François Guillon was niet lang ambtelos. Bij Koninklijk Besluit van Willem I van 22 juni 1819 werd hij benoemd tot avoué (pleitbezorger) bij de rechtbank van eerste aanleg te Roermond. Het ambt is vergelijkbaar met dat van procureur. Op 9 september 1819 was hij in ieder geval in functie.³³ Dit ambt waarvoor blijkens een instructie van 8 november 1819 het beheersen van de Nederlandse taal was vereist, oefende Guillon kennelijk tot zijn overlijden in 1851 uit.³⁴ De overstap van het beroep van burgemeester (op het platteland) naar dat van procureur is in het geval van Guillon niet zo vreemd. Hij kreeg al in 1811 volmacht van inwoners van Stramproy om in hun processen op te treden en voordien was hij kandidaat geweest voor de functie van griffier van een vrederegerecht.

In 1821 woonde het echtpaar met vijf kinderen en twee dienstmeiden in de Swalmerstraat.³⁵ Het huis behoorde aan beide echtgenoten voor de helft toe, evenals percelen op de Meulenberg. Het huis zou later eigendom zijn van Charles Guillon.³⁶

Het echtpaar kreeg negen kinderen die hier in het kort worden gememoreerd.³⁷

1. Sibille Marguerite, geb. 7 februari 1807 te Roermond, overl. 7 februari te Roermond. Zij was vernoemd naar de grootmoeder van moederszijde.
2. Emile Henri Simon, geb. 19 januari 1808 te Stramproy, overl. 16 mei 1832 te Roermond. Hij was vernoemd naar de beide grootvaders Hendrik Bongaerts en Sim(e)on Guillon. Bij zijn overlijden werden als zijn ambten die van advocaat en rechter-plaatsvervanger opgegeven.
3. Charles François, geb. 5 oktober 1809 te Stramproy, overl. 3 juli 1810 te Stramproy. Hij was waarschijnlijk vernoemd naar zijn vader.
4. Gerard Charles Hubert, bekend als Charles Guillon, geb. 13 juli 1811 te Roermond, overl. 10 november 1873 te Roermond. Waarschijnlijk was hij met de eerste voornaam vernoemd naar zijn oom Gerard Bongaerts.
5. Auguste Nicolas Hubert, geb. 25 maart 1815 te Roermond, overl. 29 juni 1843 te Roermond. Hij was van 25 juni 1833 tot 29 maart 1835 als klerk stagiair op het notariskantoor van Wadeux te Bree en vervolgens twee jaar eerste klerk op het kantoor van notaris Le Roy. Op 31 juli 1837 ging hij voor de kamer van toezicht op de notarissen op examen, maar hij slaagde niet.³⁸ Nadien moet hij meer succes hebben gehad, want bij zijn overlijden in 1843 werd hij kandidaat-notaris genoemd.
6. Constant Joseph Hubert, geb. 21 augustus 1817 te Roermond, overl. 11 februari 1894 te Roermond, advocaat en procureur, rechter-plaatsvervanger.
7. Eugenius Nicolaus Josephus, geb. 12 maart 1820 te Roermond, overl. 23 december 1838 te Roermond.

32 RHCL, archief hypotheekbewaarder Roermond, inv.nr. 277 artikel nummer 101.

33 RHCL, Nieuw rechterlijk archief, inv.nrs. 1860, f. 128bisr.-v.; 1439;1884. Zie: A.M.J.A. Berkvens, H.J.J.M. van der Bruggen, R.M.L.M. Magneé, *Rechtspraak in Roermond. Van Soevereine Raad naar Rechtbank Roermond (1580-2012)* (Hilversum 2012) 131-132.

34 RHCL, Nieuw rechterlijk archief, inv.nr. 1441, f. 54v.

35 GA Roermond, Nieuw archief Roermond, inv.nr. 3785; O. Nienhuis, Overzicht van kadastrale eigenaren in de gemeente Roermond 1821-1843 (Roermond 1994) 110 (ms.).

36 RHCL, memories van successie van Maria Aldegondis Bongaerts († 10 november 1846) en Karel Frans Guillon († 12 oktober 1851); kadastraal archief, leggers Roermond, nrs. 1907 nr 221; 1908 nr. 1296.

37 De data zijn ontleend aan: Delhougne, *Genealogieën Roermondse geslachten*, 95-96.

38 RHCL, notarieel archief, archief kamer van notarissen van het arrondissement Roermond, inv.nrs. 4908, f. 149, 159v., 169-171; 4915.

Het woonhuis van Charles Guillon in de Swalmerstraat, gebouwd in de jaren zestig van de negentiende eeuw op de plaats van het huis van zijn ouders. *Fotocollectie GA Roermond.*

8. Clemens Franciscus Hubertus, geb. 8 april 1822 te Roermond, overl. 11 juni 1853 te Roermond, advocaat en kandidaat-notaris. Hij sloot zijn rechtenstudie te Leiden in 1846 af met een dissertatie over de verdeling van het Overkwartier van Gelder in de jaren 1713-1715.³⁹ Het betreft het eerste proefschrift dat een periode uit de geschiedenis van het Overkwartier van Gelder behandelde en dat blijkens de voetnoten mede gebaseerd was op het stadsarchief van Roermond. Clement Guillon is dus één van de eersten die het stadsarchief voor historisch onderzoek hebben geraadpleegd.
9. Paulina Marguerita Hubertina, geb. 16 juni 1825 te Roermond, overl. 7 januari 1856 te Maastricht, tr. 18 oktober 1852 te Roermond met Joseph Arnold Hubert Naus.

Maatschappelijk gezien hadden Charles François en Maria Aldegonda Bongaerts geen klagen. Twee zonen werden advocaat, twee zonen werden (kandidaat-)notaris, terwijl een zoon advocaat en kandidaat-notaris was. Slechts weinigen van de kinderen bereikten een hoge leeftijd. Het eerste kind stierf op de geboortedag, het derde binnen een jaar. Vijf kinderen overleden vóór of rond hun dertigste verjaardag. Een hogere leeftijd bereikten slechts Charles (62 jaar) en Constant (76 jaar).

Charles Guillon (1811-1873)

Opleiding

Charles Guillon werd op 13 juli 1811 te Roermond geboren, toen zijn vader burgemeester te Stramproy was. Hij moet daar zijn eerste kinderjaren hebben doorgebracht, totdat het gezin in 1814 naar Roermond verhuisde. Op achtjarige leeftijd ging Charles op 15 mei 1820 naar de school voor militaire en burgerkinderen, later genoemd de Rijks Lagere School, die kort tevoren op 1 mei 1820 was geopend.⁴⁰ De school werd ook bezocht door zijn broers die er vanaf hun vijfde jaar heen gingen.⁴¹ Het was kennelijk een school voor de betere standen. Ook de kinderen Van Aefferden, toch behorend tot de upper ten van Roermond, waren op deze school.⁴² Charles behaalde in de hoogste klas in de hoogste afdeling de tweede prijs. Als twaalfjarige ging hij op 15 januari 1824 naar het Koninklijk Kollegie, de middelbare school. Bij de prijsuitreiking van 1825 werden zijn prestaties vermeld voor Nederlands, schoonschrijven, Frans en algebra, in de vijfde klas (1826) voor Latijn en geschiedenis. En in de vierde klas (1827) voor het pakket oude aardrijkskunde, geschiedenis en Romeinse oudheden, en voor Nederlands. De belangstelling voor geschiedenis zou al van 1826 kunnen dateren.⁴³ Op 15 september 1828, op zeventienjarige leeftijd, begon hij als klerk op het kantoor van notaris F.G. Milliard te Roermond. Drie jaar later werd hij daar eerste klerk. Vijf jaar, nadat hij als klerk was begonnen, deed hij op 22 mei 1833 voor de kamer van toezicht op de notarissen in het

39 C.F.H. Guillon, *Specimen historico-politicum inaugurale de divisione Gelriae Superioris seu Tetrarchiae Ruraemondensis an. 1713-1715 rata* (Leiden 1846).

40 RHCL, Fonds der onderwijsarchieven, archief Rijks Lagere School te Roermond, inv.nrs. 436A, p. 16; 413; 417. Zie ook: H.C. Lucas, 'Lager onderwijs te Roermond 1794-1900', *Spiegel van Roermond* 1994, 50-64.

41 RHCL, Fonds der onderwijsarchieven, archief Rijks Lagere School te Roermond, inv.nrs. 436A, p. 16, 73, 156; 463B, p. 52, 66, 160.

42 Zie: G. Venner, *Romantik an Maas und Rhein. Zeichnungen von Alexander Frans van Aefferden (Venlo 1767-Roermond 1840) und dessen Sohn Joseph van Aefferden (Roermond 1815-Lüttich 1837). De Maas en Rijnregio's gedurende de romantiek. Tekeningen van Alexander Frans van Aefferden (Venlo 1767-Roermond 1840) en van zijn zoon Joseph van Aefferden (Roermond 1815-Luik 1837* Veröffentlichungen des Historischen Vereins für Geldern und Umgegend 107 (Geldern 2009).

43 GA Roermond, archief Koninklijk Kollegie Roermond, inv.nr. 22.

arrondissement Roermond examen. Naar het oordeel van de kamer had Guillon zowel mondeling als schriftelijk blijk gegeven van voldoende kennis. Daar hij bovendien van eerbaar gedrag was, zoals een vreedzaam en integer burger betaamde, oordeelde de kamer dat Guillon aan de wettelijke vereisten voor het uitoefenen van het notarisambt voldeed.⁴⁴ Guillon was nu kandidaat-notaris. Het duurde vervolgens nog tot 14 februari 1843, voordat hij bij Koninklijk Besluit benoemd werd tot notaris te Roermond in plaats van Hendrik Antoon Milliard.⁴⁵

Tot de opleiding van Guillon moet ook de muzikale worden gerekend. Hij werd in 1829 als tweede hoornist aangenomen als orkestlid van het Philharmonisch Gezelschap Sint Caecilia, de latere Koninklijke Harmonie, dat in 1819 was opgericht. Dit muziekgezelschap nam in 1830 deel aan het muziekconcours te Brussel en behaalde de eerste prijs, een gebeurtenis die nog decennia later jaarlijks feestelijk werd herdacht.⁴⁶ Op 9 april 1839 was hij geen orkestlid meer. Wel werd hij vanaf 1838 tot bestuurslid gekozen. Eerst maakte hij deel uit van de financiële commissie, vanaf 1840 van de ordecommissie (section de police). Op 20 december 1847 verzocht Guillon om niet meer te worden herkozen.⁴⁷

Het ambt van notaris in de negentiende eeuw

Alleen notarissen bezitten de bevoegdheid tot het opstellen van authentieke (rechtsgeldige) akten. Notariële akten zijn onder meer verplicht bij het vestigen van hypotheeken, het sluiten van huwelijkse voorwaarden of het opstellen van testamenten. Openbare verkopen van roerend goed moeten onder toezicht van een

notaris of deurwaarder plaatsvinden. In de negentiende eeuw had het schriftelijk bewijs een hogere status dan tegenwoordig en de authentieke akte nam daarbij een bijzondere plaats in. De waarde die aan een authentieke akte werd toegekend, gaf aan de notaris een bijzondere positie, een positie van vertrouwen. Vanouds hield de notaris zich naast het opstellen van akten of het leiden van veilingen nog met veel andere zaken bezig. Vooral op het platteland, maar ook in de steden beheerde hij geld van particulieren, inde hij pachten en voerde administratie over de goederen van vooraanstaande families. In vele gevallen was hij de plaatselijke agent van de brandassurantie en levensverzekeringsmaatschappijen. Lang niet elke notaris was voor zijn inkomsten afhankelijk van de akten die hij verleed. Op het terrein van deze nevenwerkzaamheden kreeg de notaris vanaf circa 1900 concurrentie van de coöperatieve boerenleenbanken en van nieuwe beroepen als de accountant en de belastingadviseur. Zijn eigenlijke wettelijke werkzaamheden werden door het notarieel monopolie beschermd.

Wie notaris wilde worden, begon als klerk op een notariskantoor om praktijkervaring op te doen. Na het slagen voor het examen dat het bewijs van bevoegdheid opleverde, was men nog gemiddeld vijftien jaar kandidaat-notaris op een kantoor, voordat een benoeming tot notaris volgde. De notariswet van 1842 bepaalde dat het ambtsgebied van de notaris samenviel met de omvang van het arrondissement waarin hij zijn standplaats had. Hij was weliswaar bevoegd in het hele arrondissement, maar hij werd tegelijk geacht kantoor te houden in zijn standplaats. Hij mocht niet als een soort marskramer in het ambtsgebied rondreizen. Op verzoek van een klant kon natuurlijk wel buiten de

44 RHCL, notarieel archief, archief kamer van notarissen van het arrondissement Roermond, inv.nrs. 4908, f. 124v., 144v.-146; 4912.

45 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 1783, verballen gouverneur 21 maart 1843 nr. 17.

46 GA Roermond, archief Koninklijke Harmonie, inv.nr. 107, f. 76, 108; J. Vaessen, 'De illustre 'Prijsbehaling' door de 'Philharmonie' op 19 juli 1830 te Brussel', *Spiegel van Roermond* 2008, 82-105.

47 GA Roermond, archief Koninklijke Harmonie, inv.nr. 2, f. 6, 9v.-10, 14, 15v., 17-20, 28v., 29v., 32v.

standplaats een akte worden gepasseerd en werden er in de wijde omgeving openbare verkopen en verpachtingen in opdracht gehouden, maar dat waren wel de meest voorkomende uitzonderingen. Voor veel notarissen betekende het verplicht kantoor houden dat de meeste klanten uit de nabije omgeving afkomstig waren.⁴⁸

De notaris nam een positie in tussen de ambtenaar enerzijds en de beoefenaar van een vrij beroep anderzijds. Hij werd door de Kroon benoemd en had de plicht opdrachten in zijn ambtsgebied te aanvaarden. Hij kreeg bij zijn benoeming een standplaats toegewezen en zijn bevoegdheid was beperkt tot het arrondissement. De beoefenaars van vrije beroepen als artsen, makelaars en advocaten, konden zich vrij vestigen en opdrachten weigeren. Aan de andere kant maakte de notaris geen deel uit van de ambtelijke hiërarchie en was hij onbezoldigd. Zijn inkomen verkreeg hij door het passeren van akten.

Voorals in de negentiende eeuw gaf de positie als openbaar ambtenaar, bekleeder van een ambt, maar niet onderworpen aan de ambtelijke hiërarchie, aan de notaris een zeker prestige. De omstandigheid dat de notaris net als de advocaat, de geneesheer en de predikant een geheimhoudingsplicht had – in zijn geval ten aanzien van de inhoud der akten – gaf aan het ambt een extra cachet. Het notariaat werd vooral als een vertrouwensfunctie gezien. Naast vakkennis moest een notaris een eerlijk en rechtschapen karakter bezitten. Eerbaar en integer waren ook de kwaliteiten die Guillon in 1833 volgens de examencommissie bezat. Betrouwbaar en onpartijdig waren de sleutelwoorden. Om onpartijdig te kunnen handelen en vertrouwen te kunnen winnen, waren finan-

ciële onafhankelijkheid, aanzien en reputatie onontbeerlijk.

De meeste notarissen behoorden tot de lokale elite, hadden zitting in de gemeenteraad en Provinciale Staten. Tot in de jaren zeventig van de negentiende eeuw waren onafhankelijkheid, betrouwbaarheid en onpartijdigheid de meest gewaardeerde eigenschappen voor raads- en statenleden, juist de vereisten waaraan ook een notaris moest voldoen. In de jaren zeventig ontstond de polarisatie in de politiek tussen liberalen en confessionelen. Om na 1870 nog met succes een gooi te doen naar een zetel, werd de aansluiting bij een partij steeds meer noodzaak. Veel notarissen trokken zich terug uit functies, met name uit vertegenwoordigende lichamen die hun onafhankelijkheid konden schaden.⁴⁹

Charles Guillon als notaris te Roermond

Guillon was tien jaar kandidaat-notaris geweest, toen hij in 1843 tot notaris werd benoemd. Gezien het feit dat de fase van kandidaat-notaris gemiddeld vijftien jaar duurde, had Guillon redelijk snel zijn doel bereikt. Hij heeft die tien jaar niet enkel op een notariskantoor doorgebracht. Blijkens de Almanak van het arrondissement Roermond voor 1837 was hij klerk op het parket van de rechtbank van eerste aanleg te Roermond. Aangezien deze almanak vóór 1 januari 1837 moest zijn gedrukt, zal hij in 1836 tot klerk zijn benoemd. Afgaande op de serie almanakken oefende hij deze functie uit in de jaren 1836-1841, niet meer in 1842, zodat hij deze heeft opgegeven, voordat hij tot notaris werd benoemd.⁵⁰ Blijkens dezelfde almanakken was hij vanaf 1839 secretaris van de Kamer van Koophandel te Roermond. Deze functie bleef

48 R. de Jong, *Tussen ambt en vrij beroep. Het notariaat tussen 1842 en 1999* (Amsterdam 2002) 2-4, 11-12.

49 De Jong, *Tussen ambt en vrij beroep*, 4, 44-48.

50 *Almanak van het arrondissement Roermond voor den jare 1837, 1842, 1843.*

Portretfoto van Charles Guillon door de Parijse fotograaf Jalabert omstreeks 1865. GA Roermond, archief en handschriftencollectie Charles Guillon.

hij ook na zijn benoeming tot notaris uitoefenen tot in ieder geval in 1851.⁵¹

Naast Guillon waren nog drie andere notarissen te Roermond werkzaam. Deze standplaatsen werden ingenomen door F.W. Milliard (1825-1881), J.A. Dirix (1834-1875) en door drie opeenvolgende leden van de familie Cornelis (1819-1876). Het aantal akten dat Guillon per jaar opstelde, varieerde van 380 in 1847 tot 71 in 1873, het jaar van zijn overlijden. Gemiddeld verleed hij in de jaren 1843-1873 195 akten per

jaar. Het gemiddeld aantal akten per jaar bedroeg voor notaris Dirix in die jaren 174 akten, voor notaris Milliard 214 akten en voor de notarissen Cornelis 200 akten. Het notariskantoor van Dirix werd gelet op het aantal akten het minst bezocht, dat van Milliard het meest. Bij Guillon ging bijna net zoveel om als bij Cornelis. In Nijmegen lag het gemiddeld aantal akten in 1840 op ruim tweehonderd. Daarmee konden de notarissen aldaar zich naar eigen maatstaven behoorlijk bedruipen. Aan te nemen is dat deze conclusie ook voor de Roermondse collega's gold.⁵² Afgezien van het gemiddelde over de periode 1843-1873 kan men ook letten op de fluctuaties per jaar. Dan blijkt dat de bloeitijd van het notariskantoor Guillon lag in de jaren 1843-1854. Na 1864 trad een terugval in, waarbij per jaar gemiddeld slechts 125 akten werden verleden. Blijkens de memorie van successie opgesteld na het overlijden van Charles Guillon in 1873, had deze te zijnen laste schuldbekentenissen van 28 personen voor bedragen variërend van f. 100,- tot f. 2000,-, in sommige gevallen meer dan één schuldbekentenis ten behoeve van dezelfde schuldeiser. Het is aan te nemen dat Guillon dus spaargeld voor particulieren beheerde, zoals notarissen ook elders deden.

Een vergelijking van de notarissen te Roermond ten aanzien van hun deelname in vertegenwoordigende gremia valt ten gunste van Guillon uit. Hij werd in dit opzicht enkel benaderd door J.A. Dirix die van 2 november 1847 tot medio 1863 lid van de gemeenteraad was. F.W. Milliard was zeer korte tijd in de periode 1849-1850 lid van Provinciale Staten.⁵³

51 *Almanak van het arrondissement Roermond voor het schrikkeljaar 1840, voor den jare 1852.* Zie zijn handtekening als secretaris van de Kamer van Koophandel in : GA Roermond, Nieuw archief Roermond, inv.nr. 659 (1840); RHCL, Provinciaal archief, inv.nrs 1851, verbaal gouverneur 20 mei 1844 nr. 5; 1997 verbaal gouverneur 29 mei 1847 nr. 6. Zie ook: Schreurs, 'Gedenkwaardige Limburgers', 137.

52 De Jong, *Tussen ambt en vrij beroep*, 57.

53 RHCL, E. Nuyens en J.H.J. Gulikers, Ledenlijst van de Provinciale Staten in Limburg 1816-1958 (ms.).

Openbare ambten en nevenfuncties

Guillon voldoet aan het algemene beeld van de notaris die naast zijn ambt nog openbare en/of maatschappelijke functies vervulde. Hij was, zoals boven gezegd, al in 1839 secretaris van de Kamer van Koophandel te Roermond. Hij bleef deze functie bekleden zeker tot in 1851. Gemeenteraadslid was hij van 1851 tot zijn overlijden in 1873. In de vergaderingen van de gemeenteraad voerde hij het woord over vele zaken, maar het lager onderwijs had zijn bijzondere aandacht. Hij was al eerder, tussen 5 september 1846 en 27 juni 1847, secretarispenningsmeester geworden van de Commissie van beheer en toezicht over de Rijks Lagere School te Roermond, de school die hij destijds als jongen had bezocht. Hij had deze post overgenomen van de nog te noemen Karel Simon de Vlodrop en bekleedde deze nog op 24 juni 1860, waarschijnlijk dus tot de opheffing van deze school in 1861. In februari 1858 werd als gevolg van de Onderwijswet van 1857 de voorgescreven stedelijke schoolcommissie voor het lager onderwijs ingesteld. Eén van de leden was Guillon.⁵⁴ In hetzelfde kader past het dat Guillon in de jaren 1870-1873 schoolopziener was van het vierde schooldistrict dat onder meer Geleen, Grevenbicht, Urmond, Susteren, Sittard, Merkelbeek, Oirsbeek en Spaubeek omvatte.⁵⁵

In 1864 werd een stedelijke commissie van toezicht op het middelbaar onderwijs opgericht met Guillon als één van de eerste leden. Guillon was een voorstander van de oprichting van een vijfjarige HBS te Roermond. Met burgemeester Beerenbroek en baron Michiels van Verduynen reisde hij in februari 1864 naar Den Haag om bij Thorbecke de vestiging van zo'n school in zijn

vaderstad te bepleiten. Op 10 oktober 1864 werd in de Jesuitenstraat de tweede Rijks HBS in Nederland geopend.⁵⁶

Guillon bleef de Rijks HBS en in het algemeen de educatie een warm hart toedragen. "Aangezocht door eenige voorstanders van wetenschappelijke zamenkomsten" stuurden zes personen, waaronder Guillon en Emile Seipgens, in 1865 een circulaire rond, waarin belangstellenden gevraagd werd mee te werken aan de oprichting van een wetenschappelijk genootschap ter "bevordering en verspreiding van natuurkundige en litterarische kennis".⁵⁷ Dit "Genootschap voor Natuur- en Letterkunde" te Roermond werd tijdens de vergadering van 25 september 1865 opgericht. Tevens werd een commissie benoemd om een reglement (statuten) op te stellen, waarvan Guillon en Seipgens lid waren. Tijdens de volgende vergadering op 15 december 1865 verdedigde Guillon het voorgestelde ontwerpreglement. Op zijn voorstel werd bij de behandeling van de statuten nog een bepaling gewijzigd: Bij ontbinding van de vereniging zouden de boeken en (natuurkundige) voorwerpen toevallen aan het Rijk ten behoeve van de HBS. Guillon en Seipgens werden tot ondervoorzitter respectievelijk secretaris benoemd van de vereniging die lezingen zou organiseren over natuurkunde en literatuur, waarbij ook de buitenlandse (Cervantes, Shakespeare) niet werd vergeten. Guillon vervulde zijn bestuursfunctie tot in 1868.⁵⁸ Blijkens zijn levensbeschrijving in de verkoopcatalogus van 1874 schonk hij ten behoeve van het onderwijs aan de middelbare school, vermoedelijk de Rijks HBS, een herbarium en een collectie opgezette inheemse insecten.

54 RHCL, Fonds der onderwijsarchieven, inv.nrs. 423, 425, 436; Lucas, 'Lager onderwijs deel 3', *Spiegel van Roermond* 1997, 77; Dezelfde, 'Lager onderwijs', *Spiegel van Roermond* 1994, 63-64.

55 *Jaarboekje voor Limburg* 1868, 130; 1869, 126; 1870, 126; 1871, 133; 1872, 129; 1873, 138.

56 Lucas, 'Lager onderwijs', *Spiegel van Roermond* 1994, 64; H. Verhage, *Katholieken, Kerk en Wereld. Roermond en Helmond in de lange negentiende eeuw* Maastrandse Monografieën 66 (Hilversum 2003) 70-72.

57 SHCL, archief Genootschap voor Natuur- en Letterkunde te Roermond, inv.nr. 1.

58 SHCL, archief Genootschap voor Natuur- en Letterkunde te Roermond, inv.nr. 2, p. 1-2; *Jaarboekje voor Limburg* 1868, 132; 1869, 129; 1870, 129.

Naast gemeenteraadslid was Guillon lid van Provinciale Staten van 1855 tot 1868. Hij was in 1855 gekozen door het kiesdistrict Roermond en vervolgens herkozen in 1856 en 1862.⁵⁹ Als spreker trad hij blijkens de gedrukte notulen niet erg naar voren. In 1858 en 1859 voerde hij het woord over het aanleggen van een weg van Meijel over Helden naar Kessel, hetgeen verband zal houden met zijn Heldense connecties.⁶⁰

Guillon en het jaar 1848

Het jarenlange lidmaatschap van de gemeenteraad roept de vraag op welke plaats hij in de gemeentelijke politiek innam in de toenemende controversen tussen confessionelen en liberalen. De oudste gegevens over zijn politieke betrokkenheid dateren van vóór zijn lidmaatschap van de gemeenteraad sinds 1851, en wel uit 1848. Dit revolutiejaar riep in Limburg en ook in Roermond antiregeringsgezinde sentimenten op die met name uitmondde in de separatistische beweging van baron L. van Scherpenzeel Heusch tot afscheiding van Limburg van Nederland.⁶¹ Te Roermond ondervond Van Scherpenzeel Heusch concurrentie van een groep ontevreden die geconcentreerd was rond Constant Guillon.⁶² Deze wist al snel de aandacht te trekken van Van der Does de Willebois, de officier van justitie te Roermond die zeer regelmatig over de gebeurtenissen in de stad en het arrondissement aan de gouverneur in Maastricht rapporteerde. Op 12 maart 1848 hadden gemaskerde mannen 's avonds in alle sociëteiten en enkele herbergen

een schimplied gezongen gericht tegen de luitenant van de marechaussee Schoenmakers. Zij werden begeleid door Constant Guillon, en naar de mening van de meerderheid was hij de man "uit wiens koker dit vuilaardig gezang komt". Van der Does de Willebois schreef zeer negatief over Constant en de familie Guillon: "Die heer, wiens geslachtsnaam zich telkens hecht aan al wat onrust of wanorde behelst", en verder: "De heeren Guillons zijn hier de wezenlijk gevaarlijke lieden, indien het volk zich zou willen laten opruyen".⁶³ Veertien dagen later berichtte de officier van justitie dat twee partijen invloed wilden krijgen over het grauwe, het lagere volk, te weten de partij Guillon en de partij Scherpenzeel. De partij Scherpenzeel streefde naar afscheiding. De Guillons c.s. hadden de ambitie om "wat meer te worden". Zij zouden zich van het burgemeestersambt en andere posten meester willen maken, aldus de officier van justitie.⁶⁴ Guillons c.s. slaagden er niet in om in Roermond kiesmannen voor de verkiezing van twee Limburgse afgevaardigden in het Parlement te Frankfurt in mei 1848 te laten aanwijzen, zulks in tegenstelling tot Van Scherpenzeel. Maar in de aanloop naar de verkiezingen voor de Staten-Generaal was Constant Guillon in november 1848 weer actief. Weer werd een schimplied verspreid, waarvan de heren Guillon de auteurs zouden zijn.⁶⁵ Afgezien van een andere, lees liberale regering en vermindering van belastingen streefde Van Scherpenzeel Heusch, zoals gezegd, naar afscheiding en handelde Guillon c.s. uit eigen belang. Waar Constant Guillon precies voor

59 Nuyens-Gulikers, Ledenlijst Provinciale Staten.

60 Provinciale Staten, *Notulen van het verhandelde in de zittingen gedurende hunne gewone zomervergadering van 1858* (Maastricht 1858) 106-109; *Notulen van het verhandelde in de zittingen gedurende hunne gewone najaarsvergadering van 1859* (Maastricht 1859) 65-79.

61 Zie bijvoorbeeld: G.H.A. Venner, *Inventaris van het archief van de familie De Heusch, later Van Scherpenzeel Heusch 1386-1895* (Maastricht 1989) 8-9 en de aldaar genoemde literatuur.

62 A.J. Geurts, 'Politieke commotie te Roermond in het voorjaar van 1848', in: G.H.A. Venner (eindred.), *Roermond stad met verleden. Negen hoofdstukken over Roermondse geschiedenis* (Roermond 1985) 177-200.

63 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 493 agenda nummer 1943.

64 RHCL, Provinciaal archief, inv.nrs. 493 agenda nummer 1982; 494 agenda nummer 2126.

65 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 499 agenda nummers 2996 en 2999.

stond, weten wij niet, behalve dan dat hij tegen de afscheiding van Limburg was.

Aangezien de officier van justitie schreef over de heren Guillon, veronderstelde Geurts dat Constant Guillon én Charles Guillon bedoeld waren, al komt de laatstgenoemde in zijn artikel verder niet meer aan bod.⁶⁶ In principe zouden ook de andere nog in leven zijnde broer Clement Guillon (1822-1853) en zelfs de vader in aanmerking kunnen komen voor een rol in de politieke verwickelingen. Voortbouwend op het artikel van Geurts spreekt Verhage over “een groep radicalen rondom de uit Frankrijk afkomstige advocaat Constant Guillon en zijn broer de notaris en oudheidkundige Karel Guillon... De groep rondom de broers Guillon streefde naar politieke en economische vernieuwing binnen het Nederlands staatsgezag”. Zij baseerden zich, aldus Verhage, zoals veel Limburgse liberalen eerder op Franse en Belgische “vrijdenkers” dan op de gematigde constitutionele liberalen in Nederland. Verhage omschrijft Charles Guillon als “een liberaal die al rond 1848 bekend was om zijn radicale ideeën”.⁶⁷ Wat vinden wij van dit betoog van Verhage met name betreffende de radicale opvattingen van Charles Guillon in archiefbronnen terug?

Naast Constant Guillon moet in ieder geval Clement Guillon, advocaat en kandidaat-notaris, zodanig voor het voetlicht zijn getreden dat hij zich in de ogen van het gezag had gecommitteerd. Hij solliciteerde in augustus 1848 naar de functie van substituut-officier van justitie te Roermond. De procureur-generaal bij het Provinciaal Gerechtshof in Limburg, die de kandidaten beoordeelde, gaf over Clement Guillon een negatief advies: “Hij staat algemeen ongunstig bekend en heeft in de laatste tijden met betrekking tot de staatkundige aan-

gelegenheden gevoelens aan den dag gelegd en zich gedragingen veroorloofd, welke hem alle regterlijke betrekking onwaardig maken”. Omstreeks april 1849 solliciteerde Clement naar het ambt van notaris te Sittard. De procureur-generaal was nog scherper. Clement Guillon had in zijn verzoekschrift de wens geuit om in de gelegenheid gesteld te worden ondubbelzinnige blijken van gehechtheid aan vorst en vaderland te geven. Dit verwonderde de procureur-generaal zeer, “daar zijn geheel maatschappelijk gedrag evenals dat van de leden zijner familie” in de laatste tijd niet in die richting had gewezen. De procureur-generaal was van mening dat Clement Guillon in het belang van de regering en ingezetenen buiten elke openbare betrekking moest worden gehouden.⁶⁸

De notaris Charles Guillon wordt slechts één keer in de rapporten van Van der Does de Willebois genoemd. Hij was correspondent te Roermond van de *Journal du Limbourg* en had in een artikel in deze krant de zaken te Roermond opzettelijk verkeerd weergegeven.⁶⁹ Enig licht op Guillons gedrag werpt een brief van Philippe Claus, voorzitter van de Kamer van Koophandel van Roermond, van 13 juni 1848 aan zijn collega te Maastricht. Laatstgenoemde had voorgesteld dat de gezamenlijke kamers van koophandel in Limburg aan de Bondsdag te Frankfurt de noodlottige gevolgen voor de handel zouden uiteenzetten die de scheiding van Limburg van Nederland teweeg zou brengen. Claus wilde over dit voorstel geen vergadering van de Roermondse Kamer van Koophandel bijeenroepen. Een lid had zich al openlijk voor de scheiding uitgesproken en sommige andere leden hielden mogelijk ook over naar de andere zijde. Een vergadering zou slechts met geringe meerderheid het voorstel aannemen. En bovendien: Als de regering de

66 Geurts, ‘Politieke commotie’, 199 noot 28.

67 Verhage, *Katholieken, Kerk en Wereld*, 39, 53-54. Uiteraard was Constant Guillon niet uit Frankrijk afkomstig, maar zijn vader.

68 RHCL, Provinciaal archief, inv.nrs. 497 agenda nummer 2737; 502 agenda nummer 3431.

69 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 494 agenda nummer 2058.

handel niet krachtig kon verdedigen, hoe konden dan de kamers van koophandel die voor de Duitse Bondsvergadering geen bevoegde colleges vormden, van enige invloed zijn? Deze brief enkel op naam van de voorzitter, die de overige leden in onwetendheid liet, werd mede ondertekend door de secretaris Guillon.⁷⁰ Kennelijk kon de voorzitter Claus erop vertrouwen dat Guillon deze correspondentie niet naar buiten bracht en was Guillon net zoals Claus van mening dat de afscheiding onwenselijk was. Of Charles Guillon zoals zijn broers in 1848 geprononceerd naar voren trad, is uit de bewaard gebleven archiefstukken niet op te maken.

Guillon en de gemeentelijke politiek

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de politiek ook te Roermond bepaald door de groeiende tegenstelling tussen de liberalen en confessionelen die orthodoxie in kerkpolitieke zin als beginsel hadden. Volgens Verhage voerde bisschop Paredis ten aanzien van de liberalen een gematigde samenbindende koers. Ook de liberale krant *De Volksvriend* was gematigd van toon, maar deze werd in zijn commentaren omstreeks 1865 als gevolg van het conflict met de confessionelen over de Rijks HBS steeds scherper. De krant werd begin jaren zeventig uitgesproken antiklerikaal, met name door de artikelen van P.J. van de Kamp, hoofdonderwijzer van de Tweede Openbare lagere School. De bisschop verliet in die jaren zijn verzoeningspolitiek en nam duidelijk stelling tegen het liberalisme.⁷¹ Uit de verkiezingen voor de Tweede Kamer van juni 1873 bleek dat moderaten, gematigde kandidaten, voor de liberale kiezers hadden afgedaan. Politici waren voortaan gehouden om een duidelijk confessioneel

of liberaal standpunt in te nemen. Mensen uit het midden werden onvermijdelijk in een van beide kampen getrokken. Op 3 november 1873 werd te Roermond de kiesvereniging *De Grondwet* opgericht, een zuiver politieke organisatie van liberale signatuur onder voorzitterschap van Constant Guillon die ook de drijvende kracht achter *De Volksvriend* was.⁷²

Voor de bepaling van de positie van Charles Guillon is zijn lidmaatschap van een aantal plaatselijke gezelschappen van belang. Allereerst moet het leesgezelschap *Utile Dulci* worden genoemd. Het voorstel tot oprichting van het leesgezelschap was mede ondertekend door Charles Guillon. Het idee van de oprichting moet in de omgeving van Paredis worden gezocht. Van het voorstel tot oprichting was hij de eerste ondertekenaar en hij werd tijdens de eerste vergadering op 12 juni 1843 tot voorzitter gekozen. Het bestuur hield zich bezig met de keuze en verzending van de uit te lenen boeken en tijdschriften die niet strijdig met de christelijke zedenleer of ongelooft bevorderend mochten zijn, maar strekten tot bloei van kunst en wetenschap en tot opwekking van christelijke en burgerdeugden. Deze restricties betekenden dat lectuur die gevaarlijk werd geacht voor geloof en zeden, moest worden geweerd. De vereniging die nog geen tien jaar heeft bestaan, was volgens Nissen gericht tegen de liberale *Société Dramatique*.⁷³ Charles Guillon leende als lid tijdschriften als de *Revue de Bruxelles*, de Parijse *Revue des deux mondes*, de *Revue Britannique* en de *Historisch-politische Blätter für das katholische Deutschland*.⁷⁴

Op 14 februari 1859 werd te Roermond met goedkeuring van de bisschop de conferentie

70 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 495 agenda nummer 2377.

71 Verhage, *Katholieken, Kerk en Wereld*, 91-99, 107. Zie voor Van de Kamp: Lucas, 'Lager onderwijs deel 3', *Spiegel van Roermond* 1997, 80-82.

72 Verhage, *Katholieken, Kerk en Wereld*, 64, 104-107.

73 P.J.A. Nissen, 'Kerk en cultuur in conflict. De Roermondse clerus en het amateurtoneel in de jaren veertig van de negentiende eeuw', in: *Maaslands mélange*, 304, 316-319.

74 GA Roermond, archief leesgezelschap "Utile Dulci" te Roermond, inv.nrs. 1-3.

van de H. Christophorus der Sint-Vincentiusvereniging opgericht, bedoeld om gezinnen die in armoede leefden, te ondersteunen. Naast zes priesters waren acht leken uitgenodigd, waaronder Charles Guillon. Alle genodigden namen het werkend lidmaatschap op zich, hetgeen inhield dat zij arme gezinnen zouden bezoeken. Maar al op 9 december 1859 liet de voorzitter weten dat Guillon wegens veelvuldige bezigheden had bedankt voor het werkend lidmaatschap en tot het erelidmaatschap overging.⁷⁵ Niet alleen bij deze door priesters geïnitieerde gezelschappen was Guillon betrokken. Hij was ook actief in de Grootte Sociëteit, waar hij van 1855 tot zeker in 1861 als voorzitter fungeerde. De Grootte Sociëteit zou in ieder geval later te boek staan als een liberale burcht in de Roermondse politiek.⁷⁶ De positie van Guillon is tenminste sinds de jaren zestig van de negentiende eeuw duidelijk. Zijn kritiek op de restauratieplannen van de Munsterkerk door Cuypers in de jaren 1863-1864 verscheen in *De Volksvriend*. Guillon was een voorstander van de vestiging van de Rijks HBS, hetgeen hem eveneens aan de liberale zijde van het politieke spectrum plaatste.⁷⁷ Veelzeggend is tenslotte dat Guillons overlijden en begrafenis in *De Volksvriend* werd gememoreerd, terwijl de confessionele Maas- en Roerbode met geen woord over Guillon repte.

Het persoonlijke leven van Charles Guillon

In een zakboekje dat hij rond 1835 in gebruik had, zijn een vijftal gedichten in het Frans opgenomen die volgens Nissen door Guillon zijn

geschreven. In drie gedichten staat het gemis van een verloren geliefde centraal. Twee ervan dragen de titel “l’Absence” en “Les tendres souvenirs”. Heimwee naar een verloren geliefde was het thema bij uitstek van de romantische letterkunde en ook Guillons pennenvruchten zijn doortrokken van een romantisch sentiment.⁷⁸ Of werkelijk liefdesverdriet de aanleiding tot deze gedichten vormde, is onbekend.

Charles Guillon trouwde relatief laat op 38-jarige leeftijd op 1 mei 1849 te Helden met Maria Elisabeth Engels, tien jaar jonger, dochter van de reeds overleden Jan Michael Engels en Anna Dorothea Goossens. Vóór het huwelijk sloten de aanstaande echtgenoten op 19 april 1849 voor notaris Johan Romuald Clercx te Blerick een akte van huwelijkse voorwaarden. De onroerende goederen die de partners op het moment van het huwelijk bezaten of door erfenis, legaat of schenking zouden toevallen, bleven buiten de huwelijkse gemeenschap. Uitgesloten van de huwelijkse gemeenschap waren ook de akten van schuldbekentenis die de echtgenote uit de nalatenschap Engels waren toegevallen of die zij nog uit de te verdelende nalatenschap van Anna Dorothea Goossens zou verkrijgen. Buiten de gemeenschap bleef tenslotte het bedrag van f. 23.800,- dat Guillon inbracht. Gemeenschappelijk waren slechts winst en verlies, de inboedel of roerende goederen en contant geld, anders dan boven vermeld. De aanstaande echtgenoten spraken voorts af dat de langstlevende van hen het vruchtgebruik van de goederen van de overledene genoot, wanneer er geen nakomelingen waren, en wel totdat de langstlevende een

75 GA Roermond, archief conferentie van de H. Christophorus der Sint-Vincentiusvereniging, inv.nrs. 5, 31. Zie: S. Loven-van Esser, ‘De Vincentius Vereniging te Roermond, 1859-1923. Deel I. De St. Christoffel Conferentie, 1859-1924’, *Spiegel van Roermond* 2004, 151-153.

76 H. van der Bruggen, J. Daniëls en J. Tierolff, ‘Bij een tweehonderdjarig jubileum 1804-2004. De Grootte Sociëteit en de Sociëteit Concordia in Roermond’, *Spiegel van Roermond* 2005, 25, 28, 30. Zie ook: H. van der Bruggen, ‘De Roermondse sociëteit Amicitia 1848-1932’, *Spiegel van Roermond* 2010, 82.

77 Verhage, *Katholieken, Kerk en Wereld*, 64-66, 70-73; J. Beyers, ‘Een Rijks Hoogere Burgerschool in Roermond, een controversiële aanwinst’, *Spiegel van Roermond* 2011, 11-28.

78 P. Nissen, *De akkoorden van het gemoed. Het literaire leven in Roermond in de negentiende eeuw, een bloemlezing* (Roermond 1986) 20-21, 72.

tweede huwelijk sloot.⁷⁹ De als rentenierster aangeduide Maria Elisabeth Engels bezat aan onroerend goed blijkens haar memorie van successie van 1851 de helft van een perceel hooiland te Maasbracht, driekwart van de hoeve De Waard onder Sint Odiliënberg en Linne, een achtste gedeelte in de windgraanmolen te Roggel, een kwart van een perceel hooiland te Kessel en van een huis te Sevenum en tenslotte de helft van een dennenbos te Meijel, van drie huizen te Deurne en van twee huizen te Helden.

Het jonge paar trok in in het ouderlijke huis in de Swalmerstraat, waar naast de vader nog de (schoon)zus Pauline woonde. Het echtpaar Guillon-Engels kreeg op 1 maart 1850 een zoon die Albert Jean François Amaury heette. Het kind stierf bijna een half jaar later op 30 augustus 1850. Blijkens het overlijdensregister van de Sint-Christoffelparochie werd het “in caemiterio nostro parochiali”, op het parochiekerkhof, dus te Roermond, begraven. Op 14 februari 1851 berichtte Charles Bongaerts aan zijn goede kennis Mathias Joseph Wolters te Gent dat de echtgenote van zijn neef Guillon ziek was sinds haar eerste weeën. Guillon was van ’s morgens tot ’s avonds bij haar en de kantoorwerkzaamheden leden eronder.⁸⁰ Maria Elisabeth Engels overleed op 31 juli 1851. Haar dood was mogelijk het gevolg van een miskraam. Zij werd niet te Roermond, maar op 3 augustus 1851 te Helden “in caemiterio ad sacellum” (bij de Kapel = Panningen) begraven.

De begrafenis te Panningen moet een voorlopige zijn geweest. Drie leden van het kerkbestuur van Panningen verklaarden op 6 augustus 1852 voor notaris A.A.L. Haffmans te Helden dat zij aan Charles Guillon voor f. 50,- een oppervlakte van 3½ bij 2½ meter op het kerkhof te Panningen tegenover het aldaar opge-

Portretbuste van Charles Guillon vervaardigd door de beeldhouwer Henri Leeuw na Guillons overlijden (Verblijfplaats onbekend). Fotocollectie GA Roermond.

richte kruisbeeld en tegen de oostelijke muur hadden afgestaan, tevens met de toestemming om daar een (graf)monument op te richten.⁸¹ Het grote neogotische grafmonument zou in 1856 vervaardigd zijn door de nog te noemen Jean Henri Leeuw. Het stond er in ieder geval al in 1866. De pastoor van Panningen noteerde: “De notaris Guillon en zijne huisvrouw hier begraven zijn groote weldoeners der kerk”. In dit graf werd Charles Guillon op 13 november 1873 bijgezet, zonder dat daarvan op het monument nog melding werd gemaakt.⁸²

Maria Elisabeth Engels overleed zoals gezegd op 31 juli 1851, de vader Charles François

79 GA Venlo, archieven notarissen Blerick, inv.nr. 38 akte nummer 74.

80 GA Roermond, archief familie Bongaerts, inv.nr. 25.

81 RHCL, archieven notarissen 1842-1896, inv.nr. 8404 akte nummer 85.

82 GA Peel en Maas te Panningen, archief parochie O.L.V. van Smarten te Panningen I, inv.nrs. 71, p. 11; 54.

Guillon op 12 oktober 1851. Zijn zus Pauline verliet het huis door haar huwelijk op 18 oktober 1852 met de Maastrichtenaar Arnold Hubert Naus. Zij overleed al op 7 januari 1856. Charles Guillon bleef achter met zijn broer Constant Guillon. Hij had in korte tijd zijn echtgenote en naaste verwanten verloren. De weerslag van dit verlies op zijn gemoedstoestand blijkt uit zijn brief van 8 november 1857 aan L. Janssen, conservator van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden:

“Meermalen had ik de pen opgevat om onze vriendschappelijke relaties weer aan te knopen, maar waarlijk, ik durfde er geen begin aan te maken. Ik wist dat ge gestoord waart, en wel niet geheel zonder redenen, maar hoezeer veele en voor mij droevige omstandigheden mij niet toelieten eene drukke correspondentie te voeren, had ik u als ware vriend niet zonder eenige tijding van mijnentwege moeten laten. Ik heb hierin verkeerd gehandeld en stel uwe vriendschap te hoog op prijs om het niet gul weg te bekennen en u om verschooning te bidden. Mogt ik die erlangen, dan beloof ik u stellig dat ik in het vervolg niet meer in die fout zal vallen. Wees echter verzekerd dat mijn stilzwijgen niet aan eene onverschilligheid onzer vriendschappelijke relaties moet toegeschreven worden. Verdriet, hartleed, innige droefheid had mij met een misanthropie bevangen die mij als het ware van alle bezigheid afhield en die ik niet dan met veel te reizen heb kunnen overwinnen. Zoo heb bijna den geheelen zomer van voorleden jaar doorgebracht. Tweemaal ben ik den Rhijn opgereisd tot bij Strasburg en de maand augustus heb ik bijna geheel te London en omstreken doorgebracht, waarna ik mijne bezigheden

weer heb kunnen hervatten en, God zij dank, met ijver doorzetten, zoodat ik thans weer even druk als vroeger, niet alleen aan mijne ambtsbezigheden, maar ook aan de studie der oudheid werkzaam blijf.

Ik behoef u niet te zeggen waarin die droefgeestigheid haren oorsprong nam, want gij kunt ligt beseffen dat de groote eenzaamheid, waarin het verlies mijner goede zuster mij dompelde, al mijn vroeger leed deed herleven en mij het leven als het ware tot eenen last maakte. Verstrooidheid, redenering en vooral betrouwen op de Voorzienigheid heeft mij ook dat leed doen verdragen”.⁸³

Godsvertrouwen en buitenlandse reizen hadden voor Guillon kennelijk therapeutische werking. In maart 1858 ging hij op reis naar Italië met als hoofddoel Herculaneum en Pompei. Aan Janssen liet hij weten dat hij over Parijs naar Marseille reisde en vervolgens (per boot) naar Genua. Vanaf Genua, zo was de planning, zou hij achtereenvolgens naar Florence en Pisa en daarna via Livorno en Civitavecchia naar Rome reizen. Daar zou hij enige tijd blijven en dan Napels en omgeving bezoeken en tenslotte Palermo en Syracuse op Sicilië. De terugweg ging over Ancona, Venetië, Triëst, Wenen, München, Dresden en Berlijn. Over drie maanden hoopte hij weer thuis te zijn. “Het spreekt van zelf dat de oudheidkunde de voornaamste drijfveer is die mij deze reis doet ondernemen”. Guillon wilde voor Janssen wel de voorhanden catalogi van de te bezoeken verzamelingen meebrengen.⁸⁴ Op 20 maart 1857 werd aan Charles Guillon door de gemeente Roermond een paspoort uitgereikt voor zijn reis door België, Frankrijk, Oostenrijk, Toscane, de Kerkelijke Staten, Napels, Beieren en Pruisen. Hij had

83 GA Roermond, archief en handschriftencollectie Charles Guillon, inv.nr. 1. De brief wordt in ander verband ten dele ook geciteerd in: Van Helleberg Hubar, ‘Voetsporen Guillon’, 358 noot 47.

84 GA Roermond, archief en handschriftencollectie Charles Guillon, inv.nr. 1.

zwart haar, zwarte wenkbrauwen, een zwarte baard en bruine ogen. Hij was 161 cm lang, klein dus naar onze maatstaven.⁸⁵

Guillon is niet meer hertrouwd. Hij woonde in het huis in de Swalmerstraat met een à twee dienstknachten en een tot twee dienstmeiden. Sinds 1869 had hij geen dienstknacht meer in dienst, maar twee dienstmeiden.⁸⁶ Tijdens zijn laatste levensdagen werd hij niet alleen verzorgd door deze twee dienstmeiden, maar ook door Gerard Janssen, schrijnwerker en buurman, en door Petrus Schreurs uit Haelen, die 's nachts als verpleger en oppasser optraden. De laatstgenoemde stond open voor de interesses van Guillon en is bekend als amateurhistoricus te Haelen in de eerste decennia van de twintigste eeuw.

Blijkens de memorie van successie werd het stoffelijk overschot tot aan de Maas begeleid door de weeskinderen van het RC Godshuis die in het in de inleiding genoemde krantenbericht geen vermelding kregen. In totaal werden negen malder rogge beschikbaar gesteld om brood te bakken voor de armen. J.L. Luyten, directeur van de kerkmuziek, kreeg f. 25,- voor het uitvoeren van een requiemmiss.

Charles Guillon liet een huis met koetshuis in de Swalmerstraat en een huis achter de Grote Kerk na, en verder percelen te Roermond, Roggel, Melick en Herkenbosch en een boerderij te Vlodrop. Het huis in de Swalmerstraat waar de erfgenaam Constant Guillon ging wonen, werd geschat op f. 18.500,-, de roerende goederen in contant geld, de bibliotheek, de voorwerpen van kunst, schilderijen, oudheden, munten en het restant van de jaarwedde als schoolopziener op f. 28.965,80. Met het overlijden eindigde het vruchtgebruik van de nagelaten goederen van Maria Elisabeth Engels. Na 22 jaar konden de erfgenamen Engels over deze goederen beschikken.

De familie Engels te Helden-Panningen

Het gezin van Joannes Michael Engels

Maria Elisabeth Engels, de echtgenote van Charles Guillon, was het oudste kind van Joannes Michael Engels. De samenstelling van het gezin blijkt uit het volgende genealogische overzicht.

Joannes Michael Engels, zn. v. Leonard Engels en Anna Maria Catharina Verhaegh, burgemeester te Helden 1814-1846, ged. 9 november 1791 te Helden, overl. 10 maart 1846 te Helden, tr. 1) 23 augustus 1819 te Meijel met Anna Dorothea Goossens, dr. v. Theodorus Goossens en Maria Elisabeth van der Steen, ged. 6 februari 1794 te Meijel, overl. 30 april 1831 te Helden, 2) 25 september 1834 te Helden met Christina Petronella Verhaegh, dr. v. Mathijs Verhaegh en Sibilla Hendrix, geb. 29 pluviôse an VII (17 februari 1799) te Helden, overl. 18 april 1881 te Helden.

Kinderen uit het eerste huwelijk:

1. Maria Elisabeth geb. 13 augustus 1821 te Helden, overl. 31 juli 1851 te Roermond, tr. 1 mei 1849 te Helden met Gerard Charles Hubert Guillon, zn. van Charles François Guillon en Maria Aldegonda Bongaerts, notaris, geb. 13 juli 1811 te Roermond, overl. 10 november 1873 te Roermond.
2. Catharina Sibilla, geb. 8 december 1823 te Helden, overl. 18 december 1838 te Helden.
3. Wilhelmus Hubertus, geb. 16 september 1826, te Helden, tr. 12 juni 1861 te Den Bosch met Maria Elisabeth Josephina Gast, dr. v. Ludovicus Gast en Johanna Hendrina de Bruijn, geb. 19 maart 1832 te Den Bosch, van wie nakomelingen.
4. Franciscus Josephus, geb. 25 september 1829 te Helden, overl. 25 januari 1830 te Helden.

85 GA Roermond, Nieuw archief Roermond, inv.nr. 4063.

86 GA Roermond, bevolkingsregisters Roermond 1850-1860, 1860-1870, 1870-1880.

5. Franciscus Josephus, geb. 2 april 1831 te Helden, overl. 19 januari 1833 te Helden.

Kinderen uit het tweede huwelijk:

6. Anna Dorothea Sibilla, geb. 24 mei 1837 te Helden, overl. 24 mei 1923 te Venray, tr. 21 mei 1860 te Helden met Philip Hubert Willem Esser, zeepzieder, zn. v. Peter Coenrard Esser en Maria Petronella Minten, geb. 16 november 1828 te Venray.
7. Franciscus Josephus Mathias Leonardus, geb. 15 juni 1840 te Helden, overl. 4 februari 1903 te Helden, koopman, tr. 13 september 1869 te Weert met Maria Catharina Hubertina Peters, dr. v. Joseph Hubert Peters en Maria Mechtildis Clercx, geb. 28 mei 1851 te Weert, van wie nakomelingen.

Joannes Michael Engels trouwde in 1819 met de Meijelse Anna Dorothea Goossens, een dochter van Theodorus Goossens, zelf afkomstig uit Deurne, en de te Meijel geboren Maria Elisabeth van der Steen. Maria Elisabeth Engels werd dus vernoemd naar haar grootmoeder van moederszijde. Het huwelijk is in zekere zin opmerkelijk. Joannes Michael Engels was in 1819 al burgemeester van Helden. Zijn schoonvader was in ieder geval in de periode november 1797 – april 1799 agent municipal te Meijel en zeker in de jaren 1805-1809 burgemeester aldaar. Zijn schoonbroer Jan Bartel Goossens was in ieder geval in de jaren 1809-1810 secretaris te Meijel.⁸⁷ Het opmerkelijke is hierin gelegen dat een huwelijk op het niveau van gemeentebestuurders tot stand kwam, ofschoon de gemeenten Helden en Meijel voortdurend met elkaar in conflict lagen over de onderlinge gemeentegrenzen in de turfvelen van de Peel.

Uit het huwelijk Engels-Goossens werden vijf kinderen geboren waarvan er drie jong tot zeer jong overleden. Alleen Maria Elisabeth en haar broer Wilhelmus Hubertus (geb. 1826)

bleven over. De moeder stierf op 30 april 1831, een maand na de geboorte van het laatste kind.

Drie jaren later, op 25 september 1834, trad Joannes Michael Engels opnieuw in het huwelijk, nu met de Heldense Christina Petronella Verhaegh. Haar vader Mathijs Verhaegh was al overleden en de moeder was hertrouwd met Jacobus van Oyen. De bruid was al 35 jaar. Het echtpaar Engels-Verhaegh kreeg nog twee kinderen, te weten Anna Dorothea Sibilla (geb. 1837) vernoemd én naar de eerste echtgenote van Joannes Michael Engels én naar de grootmoeder van moederszijde, en Franciscus Josephus Mathias Leonardus (geb. 1840). Beiden zouden pas in de twintigste eeuw overlijden.

Het vermogen van Maria Elisabeth Engels, haar ouders en grootouders

Charles Guillon en Maria Elisabeth Engels sloten vóór hun huwelijk een akte van huwelijkse voorwaarden waarbij de huwelijkse gemeenschap van goederen zeer beperkt zou zijn. Die handelwijze roept vragen op naar het vermogen van Maria Elisabeth Engels die in de akte van huwelijkse voorwaarden als rentenierster wordt omschreven. Vóór haar huwelijk vielen haar al diverse erfenissen ten deel. De memories van successie van de voorouders opgemaakt naar aanleiding van hun overlijden, geven enig idee van het vermogen, enig idee omdat in deze memories alleen het nagelaten onroerend goed, niet de uitstaande geldeningen of roerende goederen werden opgenomen.

Allereerst erfden de kinderen van Jan Michael Engels en Anna Dorothea Goossens van laatstgenoemde bij haar overlijden op 30 april 1831. Zij bezat ¼ gedeelte in iets meer dan twaalf bunder te Meijel.⁸⁸ Het overige behoorde toe aan Theodoor en Jan Goossens te Meijel. Tot de nalatenschap behoorden voorts een dennenbos te Helden en de hoeve De Waard te Sint Odiliënberg en Linne, groot meer dan 27 bunder. Anna

87 RHCL, Frans archief, inv.nr. 3121; boekencollectie familie Geradts, nrs. 901-904, almanakken arrondissement Roermond.

88 Een bunder omvatte te Meijel bijna een hectare. Zie: G. Desweisen, *Landmatentolk voor de provincie Limburg (Gulpen 1880)* 22.

Dorothea bezat hierin een vierde, Jan Michael Engels een vierde en Jan Goossens te Meijel de helft. Engels en Goossens hadden de hoeve gekocht tijdens de openbare verkoop van domeingoederen van 21 augustus 1820.⁸⁹ Deze nalatenschap van Anna Dorothea Goossens was vóór het sluiten van de akte van huwelijkse voorwaarden met Charles Guillon in 1849 nog niet verder verdeeld tussen Maria Elisabeth Engels en haar broer Willem Engels.

Op 23 augustus 1839 overleed Theodorus Goossens te Meijel, de grootvader van moederszijde van Maria Elisabeth en Willem Engels. Zij deelden met hun oom Jan Bartel Goossens de nalatenschap die bestond uit huizen en percelen te Meijel ter grootte van ongeveer twaalf bunder en circa drie bunder te Deurne waaronder een huis in het dorp.

De goederen uit de familie Engels vererfden niet direct op Maria Elisabeth Engels c.s., maar hun vader Jan Michael Engels was erfgenaam van diens vader en moeder, Leonard Engels en Maria Catharina Verhaegh. Bij het overlijden van laatstgenoemde op 3 februari 1828 liet zij aan Jan Michael Engels en aan de minderjarige kleinzoon Leonardus Judocus Janssens, zoon van Frans Joseph Janssens en de reeds overleden Sibilla Mechtildis Engels, een woonhuis, tuin en branderij aan de Huishoek te Panningen na, en voorts huizen en percelen omvattend iets meer dan vijftig bunder te Helden, waarvan zij de helft bezat en haar man Leonard Engels de andere helft. Samen hadden zij ook een vierde deel bezeten van elf bunder te Maasbree. Leonard Engels overleed op 27 juni 1839 te Helden. Hij liet zijn aandeel in de genoemde goederen na aan Jan Michael Engels en Leonardus Judocus Janssens, inmiddels seminarist te Luik. Daarnaast had de overledene als weduwnaar nog zes bunder aan huis, bouw- en weiland verworven te Helden. De nalatenschap van Leonard Engels viel voor 2/3 toe aan Jan

Michael Engels en voor 1/3 gedeelte aan Leonardus Judocus Janssens.

Jan Michael Engels overleed op 10 maart 1846. Zijn erfgenamen waren de twee nog levende kinderen uit zijn eerste huwelijk en de twee kinderen uit zijn tweede huwelijk. Hij liet te Helden woonhuizen, tuinen, boomgaarden, bouw-, wei- en hooilanden, dennenbossen en heidegronden na met een oppervlakte van meer dan zeventig bunder, waarvan hij 5/8 deel bezat. Daarnaast bezat hij negentien bunder als enige eigenaar, een aandeel van 5/32 in zeven bunder te Helden en 5/32 in dertien bunder te Maasbree, alsmede de helft in een woonhuis en percelen te Sint Odiliënberg en Linne.

De feitelijke verdeling van de nalatenschappen van Leonard Engels en Jan Michael Engels vond pas in 1849 plaats, kennelijk met het oog op het aanstaande huwelijk van Maria Elisabeth Engels met Charles Guillon. Drie akkerlieden en grondeigenaren te Helden gingen op 25 januari 1849 eerst over tot schatting op verzoek van kapelaan Leonardus Judocus Janssens en de vier kinderen Engels. Tot de vaste goederen uit de nalatenschap van Leonard Engels behoorden een huis, tuin, branderij en schuur in de Huishoek, de hoeve genoemd de Veegtes, een hoeve aan de Kapel, een hoeve aan Zelen en Zelenhof plus afzonderlijke percelen en een vierde gedeelte van de Pachthof te Maasbree. Tot het onroerend goed van Jan Michael Engels behoorden de hoeve De Waard onder Sint Odiliënberg en Linne, grasgewas te Maasbracht en curieus 11/140 gedeelte in twee korenwindmolens te Helden.

Na het onroerend goed werd op 19 maart 1849 overgegaan tot het schatten van de roerende goederen en “meubilaire effecten”, granen, jenever en kapitalen (= uitstaande geldleningen) uit de nalatenschappen van Leonard Engels, zijn echtgenote Anna Catharina Verhaegh en die van Jan Michael Engels. Daarbij werd

89 RHCL, archief hypotheekbewaarder Roermond, inv.nr. 281, f. 140v.

ook de inboedel van het woonhuis per vertrek beschreven. Het was ingedeeld in een kamer genoemd de zaal, een winkel en zitkamer in het voorhuis, een keuken, bovenkamers, een branderij en een zolder. De winkelwaar, geschat op f. 954,10, bestond uit lakens, katoen en koloniale waren. Op 21 maart werden de uitstaande kapitalen beschreven, waarna tot verdeling werd overgegaan.

De nalatenschap van Leonard Engels werd geschat op f. 122.468, 04. De kapelaan Janssens kreeg 1/3 van de roerende goederen en kapitalen en 5/12 deel in het onroerend goed. De vier kinderen erfden 2/3 van de roerende goederen en kapitalen en 7/12 van het onroerend goed met een totale waarde van f. 78.062,-. Daarna gingen de vier kinderen onderling tot verdeling over van het hun toegevalen deel van de nalatenschap van hun grootvader Leonard Engels en van de nalatenschap van hun vader Jan Michael Engels, in totaal gewaardeerd op f. 200.00,-. Elk van hen kreeg dus een aandeel ter waarde van f. 50.000,-. Tot het lot van Maria Elisabeth Engels behoorden de helft van de hoeve De Waard en het grasgewas te Maasbracht en schuldbekentenissen die haar grootvader en vader hadden toebehoord.⁹⁰ Maria Elisabeth Engels was dus inderdaad rentenierster, een vermogende vrouw. Haar vermogen bedroeg meer dan het dubbele van dat wat Guillon ten tijde van de huwelijkssluiting bezat. Na haar overlijden in 1851 heeft Guillon meer dan twintig jaar als weduwnaar van dit vermogen de vruchten getrokken.

Jan Michael Engels als burgemeester te Helden

Jan Michael Engels was niet alleen koopman en grondeigenaar. Hij werd op 13 december 1814 benoemd tot burgemeester van Helden door Bölling, gouvernementscommissaris van het departement van de Roer, dat inclusief het kanton Horst na het vertrek van de Fransen voor de koning van Pruisen werd bestuurd. Het gebied op de rechter Maasoever en het kanton Horst die tijdens het Weens Congres aan Nederland waren toegewezen, werden pas op 12 mei 1815 aan Verstolk van Soelen, commissaris-generaal van Willem I, overgedragen.⁹¹ Bij Koninklijke Besluiten van 23 oktober 1818 en 30 juli 1825 werd Jan Michael Engels als burgemeester herbenoemd. In de Belgische periode werd hij in 1831 tot burgemeester herkozen en als zodanig op 26 maart 1842 door koning Willem II herbenoemd. Blijkens schrijven van de districtscommissaris van Roermond – een intermediair tussen het provinciaal bestuur en de plattelandsgemeenten – van 15 augustus 1825 was Engels tevens benoemd tot gemeentesecretaris.⁹² Engels wekt door het (laten) opstellen van verschillende gemeentelijke verordeningen de indruk een actief bestuurder te zijn geweest.

Hij verstreekte zelfs informatie over de archieven te Helden. Bij zijn aantreden als burgemeester liet hij op 15 januari 1815 een “inventaris der papieren, register en boeken behorend aan de gemeente Helden” opstellen die hij van zijn voorganger had overgenomen. Daartoe behoorden “zes oude registers, eenen van 1603, eenen van 1747 inhoudende transporten, verkoopens, testamenten, eenen geschreven door Jan van Kerckhove” – thans bekend als het zogenaamde Registrum Heldense – “eenen van 1681, een protokool beginnende met 1722, een dito begin-

90 GA Venlo, archieven notarissen Blerick, inv.nr. 38 akten nummers 45 en 46.

91 G.H.A. Venner, ‘Het ontstaan van de oostelijke rijksgrens van Limburg in regionaal perspectief’, in: G.W.G. van Bree e.a. (red.), ‘Van der Nyersen upwaert’. Een bundel opstellen over Limburgse geschiedenis aangeboden aan drs. M.K.J. Smeets bij gelegenheid van zijn afscheid als Rijksarchivaris in Limburg Werken LGOG 7 (Maastricht 1981) 271-272, 276.

92 GA Peel en Maas te Panningen, archief gemeente Helden, inv.nr. 849.

Grafmonument van Maria Elisabeth Guillon-Engels vervaardigd door de beeldhouwer Henri Leeuw op het kerkhof te Panningen. Foto: Jac. Willekens, Panningen.

nende met 1742". Verder werden nog een huwelijksregister vanaf 1689 en een doopregister vanaf 1711 vermeld.⁹³

In een Koninklijk Besluit van 23 december 1826 overwoog de koning dat er vele bronnen voor de Nederlandse geschiedenis aanwezig waren, die nauwelijks onderzocht of bewerkt waren ten behoeve van een (nieuwe) geschiedenis der Nederlanden. De gouverneurs van de provincies kregen de opdracht de provinciale, stedelijke en gemeentearchieven in orde te laten brengen en te beschrijven met het oog op de geschiedbeoefening. De minister van Binnenlandse Zaken kwam op 22 mei 1827 terug op dit KB. Vóór alles zouden maatregelen noodzakelijk zijn tot behoud van de archieven die niet zelden aan verwaarlozing waren prijs gegeven. De minister wilde graag antwoord op de volgende vragen die door de gouverneur op 21 juli 1827 aan de gemeentebesturen werden doorgespeeld. Welke archieven bevinden zich in uw gemeente? Waar zijn deze ondergebracht en is deze ruimte geschikt, ook in geval van brandgevaar? Wie heeft het toezicht op de archieven? In welke staat van orde of verwarring bevinden zich de archieven? Bestaat er een inventaris van de archieven en tenslotte, uit welke tijd dateren de oudste stukken?⁹⁴

Engels beantwoordde de vragen op 4 augustus 1827. Te Helden was alleen maar het gemeentearchief aanwezig. Het bevond zich ten dele in de zogenaamde komp in de parochiekerk en ten dele ten huize van de burgemeester. Beide bewaarplaatsen boden voldoende bescherming tegen brand. Het toezicht op het archief berustte bij het gemeentebestuur en in het bijzonder bij burgemeester en wethouders. Het archief in de kerk bevond zich "gedeeltelijk in eenen staat van verwarring, mitsdien de losse

papieren vele onder elkander vermengd zijn". Het archief bij de burgemeester was "in eenen zeer goeden staat van orde. Alle stukken zijn aldaar goed gerangschikt en zullen verders door aanschaffing van nieuwe kasten en dozen op het zuiverste worden bewaard". Het gedeelte ten huize van de burgemeester van vóór 1815 was in dat jaar geïnventariseerd. Het gedeelte van het archief aldaar na 1815 was "alsmede zeer goed bewaard".

Op de vraag naar de oudste stukken liet Engels weten dat de oudste akten van de burgerlijke stand – bedoeld zijn de kerkregisters – van 1683 dateerden. Voor het overige dateerden de oudste stukken uit het begin van de zestiende eeuw en was er een afschrift van een stuk uit 1560. "Alle oude papieren" zouden bij brand in gemeentehuis en pastorie verloren zijn gegaan. Engels kon twee personen in zijn gemeente naar voren schuiven om het oud archief te ordenen, te weten de oud-schepen Petrus van Oyen en Michael van Wis.⁹⁵

Het optreden van de burgemeester riep ook weerstand op. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een verzoekschrift van 25 augustus 1826 naar aanleiding van een gesprek met de districtscommissaris. De eerste klacht betrof het houden van vergaderingen van de gemeenteraad buiten het raadhuis. Engels ontkende dat. Slechts een enkele keer hadden burgemeester en assessoren (wethouders) elders (te Panningen) vergaderd en daarover had hij nooit klachten gehoord. Na het weerleggen van klachten over de reparatie van de kerktoeren en de behandeling van een krankzinnige ging Engels in op de algemene beschuldiging dat hij minder bezorgd was voor de kom der gemeente (het dorp Helden) dan voor de Kapel (Panningen). Het tegendeel was waar. Hij deed meer voor het dorp dan de

93 GA Peel en Maas te Panningen, archief gemeente Helden, inv.nr. 849. Het Registrum Heldense bevindt zich thans onder: archief gemeente Helden, inv.nr. 10.

94 C. Bloemen, *De wordingsgeschiedenis van het Rijksarchief in Limburg* (Maastricht 1966) 28-32; *Administratief Memoriaal der provincie Limburg* 17 (1827) 205-207.

95 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12002.

bewoners zelf. Hij had voor een behoorlijk schoollokaal in het dorp gezorgd en gedurende een jaar de kosten voorgeschoten. De klachten vanuit het dorp tegen hem hadden volgens Engels te maken met het toenemende aantal kerkelijke vieringen in de kapel te Panningen, met het streven naar het verkrijgen van een tweede geestelijke aldaar. Om die reden werden de inwoners van Panningen zelfs door de heren geestelijken vanaf de preekstoel verketterd.⁹⁶

Enige jaren later, op 22 januari 1836, schreef P. Joosten te Helden rechtstreeks aan de gouverneur om hem mee te delen met hoeveel plezier de inwoners van Helden vernomen hadden dat de gemeenteontvanger Verhaegh niet herbenoemd zou worden. Verhaegh was een zwager van Engels. Zolang Engels en Verhaegh samen in functie waren, ging alles mis in Helden en was er grote onenigheid over gemeentelijke belangen. Bovendien was de broer van de schoonvader van Engels, Pieter van Oyen, schepen (wethouder) en B. van Oyen, een neef van laatstgenoemde, schoolmeester en organist. Het kon te Helden niet goed gaan, want “zij zijn te na familie en leggen allen onder een deken”. De burgemeester wist altijd zijn zin door te drijven. Namens de meeste ingezetenen deed Joosten een beroep op het rechtvaardigheidsgevoel van de gouverneur “die niet wilt hebben als dat den armen akkerman door de grooten onderdrukt wort, maar elk regt krijge naar verdienste”.⁹⁷ Joosten schetst het sombere beeld van een “familieregering”, maar Verhaegh bleef in functie zoals uit het volgende stuk blijkt.

Op 4 april 1840, kort na de Belgische periode (1830-1839) wendde een aantal grondeigenaren van de Sint-Lambertusparochie te Helden zich “met dwingend leedwezen” tot de commissarissen des konings, belast met het voorlopig bestuur van de weder in bezit genomen landstroken. Zij verzochten ervoor te willen zorgen

dat ten aanzien van het lager onderwijs te Helden en Panningen eenzelfde lijn werd getrokken. De burgemeester was daartoe volgens hen niet bereid. Zij schetsten uitvoerig de situatie. Op 4 oktober 1839 was de schoolmeester Coenders te Panningen benoemd tot koster aldaar, maar aangezien dit buiten de burgemeester om was gegaan, liet hij op 7 oktober Coenders door het gemeentebestuur schorsen als schoolmeester, omdat de twee functies niet gelijktijdig vervuld konden worden. Toen Coenders bedankte voor het kostersambt, werd hij weer tot onderwijzer benoemd.

Hoe anders was de situatie te Helden. De schoolmeester aldaar Van Oyen was organist te Panningen en secretaris van de gemeente Helden. Hij woonde te Panningen op twintig minuten afstand van de dorpschool te Helden. Door deze combinatie van functies begon de school te Helden nooit op tijd en eindigde het onderwijs te vroeg. De kinderen genoten nauwelijks drie uur onderwijs per dag. De burgemeester wilde enkel een hulpje sturen van vijftien jaar, maar daar namen die van Helden geen genoegen mee. Zij hoopten dat door tussenkomst van de commissarissen “onze kinderen van een goede leermeester verzekerd wierden”.

Uit het voorafgaande bleek volgens de ondertekenaars weer dat Engels Panningen boven Helden bevoordeelde. Hij woonde in Huishoek onder Panningen, een half uur van het dorp, waar het raadhuis gelegen was. De administratie, secretarie en archieven waren aan zijn huis. Iedereen die hem nodig had, moest naar Panningen. Engels was brander (van jenever), brouwer, winkelier en koopman. Zijn zwager, de gemeenteontvanger Jan Joseph Verhaegh was ook ingezetene van Panningen, brander en winkelier. Daardoor werden “de parochie Panningen en hunnen eigen inte-

96 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12002.

97 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12004.

“Vue du village de Helden”,
gezicht op het dorp Helden.
Aquarel, eerste helft 19de
eeuw. Particuliere collectie.
Foto: Peter Bors, Beesel.

ressen mede bevoordeeld en ter herten genomen”.⁹⁸ Het belang van Panningen was tevens hun particulier belang. Het is de vraag of een algemene wijziging van de situatie waarop de ondertekenaars hoopten, intrad. Na het overlijden van Engels in 1846 werd zijn zwager Jan Joseph Verhaegh tot opvolger benoemd.

De familie Engels en de kapel te Panningen

Zoals uit het voorafgaande al bleek, had de animositeit tussen de burgemeester Engels en een gedeelte van de inwoners van zijn gemeente te maken met het streven naar meer onafhankelijkheid van Panningen en omliggende gehuchten van de parochie Helden. De burgemeester speelde daarin een rol, terwijl zijn ouders en kinderen als weldoener van de kerk te Panningen te boek staan. Charles Guillon is in dit opzicht in de voetsporen van zijn schoonfamilie getreden. Op het proces van groeiende onafhankelijkheid, de afscheiding van Panningen,

zal nu worden ingegaan, niet in extenso, maar voor zover leden van de familie Engels daarbij betrokken waren. Het proces c.q. het conflict kan beschreven worden aan de hand van de correspondentie tussen de districtscommissaris te Roermond met de pastoor en burgemeester van Helden enerzijds en die van eerstgenoemde met het provinciaal bestuur anderzijds.⁹⁹

De directe betrokkenheid van de familie Engels blijkt al uit een brief van de pastoor van Helden van 17 november 1826. De assessor en herbergier Bollen en de timmerman Janssen waren in Reek in het land van Ravenstein een orgel gaan ophalen dat in de kapel te Panningen zou worden geplaatst. Het orgel was een geschenk van de ouders van de burgemeester Engels, met name van zijn moeder Anna Maria Catharina Verhaegh. Het kerkbestuur van Helden wist echter officieel van niets. Een orgel diende weliswaar tot grotere luister van de eredienst, maar de pastoor kon in deze schenking slechts een nieuwe poging zien tot meer zelf-

⁹⁸ RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12004.

⁹⁹ Voor zover niet anders vermeld zijn de gegevens ontleend aan: RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12002. Zie ook: *Helden als gemeenschap in vroeger eeuwen van de oudste tijden tot aan de oorlog 1914-1918* (Helden-Panningen 1974) 98-99.

standigheid van Panningen en verzocht de districtscommissaris om de plaatsing van het orgel te verhinderen. De burgemeester daarentegen betoogde dat de pastoor en kerkmeesters wel degelijk om toestemming was gevraagd, maar dat deze zich weigerachtig hadden opgesteld. Zij hadden hun opstelling verdedigd bij de vicaris-generaal te Luik – de provincie Limburg behoorde tot het bisdom Luik – maar deze had hun weigering afgekeurd. Vervolgens hadden die van Panningen zich tot de vicaris-generaal gewend. Uit diens woorden “qu’il y a lieu d’accepter provisoirement l’usage des orgues avec reconnaissance”, had men te Panningen een toestemming van hogerhand afgeleid om het orgel te plaatsen. Overigens had de vicaris-generaal zich verwonderd over het verzet van Helden in een zaak die de glorie van God en de devotie der gelovigen diende. Aldus de burgemeester die overigens opmerkte “dat door eene separatie der kerk met de kapel een einde aan de moeielijkheden konde gesteld worden, want de vexatiën tegen de Kapel, die van mijns geheugen af en vroeger hebben plaatsgehad, nooit zullen ophouden”.

Het kerkbestuur van Helden trof op 7 februari 1827 in de kapel te Panningen arbeiders aan die een orgelkast vervaardigden en al blaasbalgen hadden geïnstalleerd. Op de vraag in wiens opdracht zij aan het werk waren, verwezen zij naar de voorlopige toestemming van de vicaris-generaal en weigerden met beroep op de burgemeester het werk neer te leggen. Het kerkbestuur achtte zich niet bevoegd om toestemming te geven en de vicaris-generaal had volgens hem evenmin het recht om een uitspraak in dezen te doen. De burgemeester was echter van mening dat er niets gebeurde dat strijdig was met enige wet, onder meer omdat door de schenking het orgel niet in eigendom van het kerkbestuur zou overgaan, en weigerde de werkzaamheden te laten staken. De voortdurende weigering van het kerkbestuur om een orgel te plaatsen vond de burgemeester misbruik van bevoegdheid.

Het conflict over het plaatsen van een orgel past in het kader van een gelijktijdige poging van die van Panningen om zich los te maken van Helden. Ingezetenen hadden een verzoekschrift daartoe aan de koning gericht. Daarover moest de districtscommissaris aan Gedeputeerde Staten rapporteren, hetgeen hij op 28 februari 1827 deed. Sinds lange jaren was er in de gemeente Helden grote verdeeldheid over het houden van kerkelijke vieringen. De parochiekerk in het dorp was een mooi, groot en wel ingericht gebouw. De bevolking van de gemeente was sterk toegenomen en wel in wettelijke richting, waardoor er “volkrijke” en uitgestrekte gehuchten waren ontstaan die soms op geruime afstand van het dorp waren gelegen. Ten gerieve van oude en gebrekkige inwoners van deze afgelegen gehuchten was al lang geleden toegestaan dat in de kapel van Panningen ’s zondags een mis werd gelezen. De kapel lag overigens achttien minuten gaans van de parochiekerk. Op nader verzoek werd aan de kapel een vaste rector verbonden die onder de pastoor van Helden viel. Vervolgens kregen die van Panningen gedaan dat er ’s zondags ook een tweede mis werd gelezen door de tweede kapelaan van Helden. Daarop volgde het verzoek om op zon- en feestdagen meer plechtige gezongen missen te Panningen te mogen laten opdragen. Nu werd er een orgel geplaatst en werd de afscheiding van Panningen en een groot aantal gehuchten gevraagd.

De parochiekerk van Helden kon, nog steeds volgens de districtscommissaris, alle parochianen bevatten. De inwoners van Panningen, Everslo, ten dele Hub en ten dele Vosberg en Loo woonden dichterbij de kapel dan bij de parochiekerk. De overigen, met name die van Echel, Stagger, Onder het Eind en Zandberg, woonden dichterbij de parochiekerk of in ieder geval even ver van deze kerk en de kapel verwijderd. De uitgestrekte gehuchten Eerste en Tweede Beringe lagen weer dichterbij Meijel, waar de inwoners dan ook gewoonlijk ter kerke gingen. Voor de afscheiding van Panningen van

Helden was dus geen dringende noodzaak. Als bezwaren voerde de districtscommissaris aan dat bij de kapel geen kerkhof ingericht kon worden en dat er te weinig inkomsten waren om bij verheffing van de kapel tot parochiekerk twee geestelijken te kunnen onderhouden. Bovendien moest men wel bedenken dat het verzoek tot afscheiding uitging van omwonenden van de kapel die gedreven werden door eigen baatzucht. Het betrof tappers, winkeliers, brouwers, branders en handwerkers die er uiteraard baat bij hadden dat veel volk periodiek in Panningen kwam. Het negatieve advies droeg ertoe bij dat de koning op 31 juli 1827 het verzoek tot afscheiding van de hand wees.

Keren wij terug naar het orgel. Al eerder op 14 maart 1827 liet de gouverneur weten dat aan kapellen, afhankelijk van parochiekerken, schenkingen of legaten konden worden gedaan. Het kerkbestuur mocht deze slechts aanvaarden met toestemming van hogherhand. De voorbereidende werkzaamheden van de burgemeester waren strijdig met de wetgeving. Het kerkbestuur wilde echter geen toestemming indienen, maar de orgelkast laten verwijderen. Op 1 juni 1827 wilde het kerkbestuur daartoe overgaan, maar de burgemeester verhinderde het voorneemen, waarna de kerkmeesters, uitgejouwd door het toegestroomde volk, onverrichterzake Panningen verlieten. Gedeputeerde Staten traden nu op 22 juni 1827 op en wezen de burgemeester terecht. De schenking van het orgel had bij notariële akte moeten geschieden en de vereiste toestemming van de koning ontbrak. De plaatsing van de orgelkast was buiten het bevoegde kerkbestuur om gegaan. Gedeputeerde Staten bepaalden dat de orgelkast op last van het kerkbestuur direct moest worden verwijderd en de burgemeester kreeg de opdracht het kerkbestuur, indien noodzakelijk, te hulp te komen.

De triomf van het kerkbestuur was niet van lange duur. Overleg tussen de gouverneur en

de minister van Binnenlandse Zaken leidde ertoe dat de koning op 21 maart 1828 toestemming gaf om de schenking van het orgel te aanvaarden, alsmede de schenking van drie kapitalen, waarvan de rente kennelijk bedoeld was om de kosten van het onderhoud en de organist te betalen. De minister merkte nog op dat deze schenking die aan de liturgische vieringen te Panningen meer plechtigheid verleende, geen nadeel aan de parochiekerk te Helden kon berokkenen. Het kerkbestuur kreeg van de gouverneur het verzoek om de schenking te aanvaarden. De toestemming van de koning was echter niet verkregen op initiatief van het kerkbestuur en het weigerde dan ook om de schenking door het plaatsen van het orgel en de acceptatie van de kapitalen te voltrekken. Gedeputeerde Staten vonden evenwel de bezwaren van het kerkbestuur ongegrond en gaven de districtscommissaris opdracht ervoor te zorgen dat het orgel op het oksaal werd geplaatst. De kerkmeesters zochten het hoger op, maar kregen geen gelijk. De minister van Binnenlandse Zaken gelastte hen op 29 september 1828 "om de akte van aanneming wegens voorschrevene donatie dadelijk...te laten voltrekken, en vervolgens geene verdere zwaarigheid te maken omtrent het plaatsen van voornoemd orgel in de kapel van Panningen". Het geschenk van de echtgenote van Leonard Engels werd het kerkbestuur door de strot geduwd.

In 1830 probeerden die van Panningen opnieuw om de kapel tot parochiekerk te laten verheffen en aldus de gemeente Helden in twee zelfstandige parochies te verdelen. Volgens de districtscommissaris was burgemeester Engels de drijvende kracht. Hij had dit doel tot nu toe niet bereikt, maar wel dat in Panningen alle parochiële vieringen – waarmee ook de hoogmissen met Pasen en Kerstmis bedoeld zullen zijn – plaatsvonden.¹⁰⁰ De districtscommissaris verzette zich weer tegen afsplitsing, maar de

100 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 11930, brief van 3 september 1830.

vicaris-generaal van het bisdom Luik verklaarde op 26 augustus 1830 de kapel te Panningen onafhankelijk van de parochiekerk.¹⁰¹ De kapel te Panningen werd nu een hulpkapel. Wederom verzetten de pastoor en het kerkbestuur van Helden zich tegen deze beslissing, wederom moesten de inwoners van Panningen zich tot de gouverneur, nu die te Hasselt, wenden om de pastoor te dwingen de inkomsten van de kapel af te staan en tevens om samen met de bisschop een kerkbestuur te Panningen te benoemen. De gouverneur reageerde op beide verzoeken positief. Hij had verder geen goed woord over voor de pastoor van Helden. Deze hitste het kerkbestuur op om onjuiste pretenities te steunen en verwaarloosde zo een van zijn eerste plichten, namelijk het preken van vrede en het geven van het voorbeeld van gehoorzaamheid aan de wetten en van respect voor het gezag. Zou hij nog langer dwarssliggen, dan zou de gouverneur aandringen, niet enkel op diens overplaatsing, maar ook op diens ontslag. Op 30 juni 1831 werd het kerkbestuur van Panningen benoemd. Het moest bij dat van Helden de overdracht van eigendomstitels, gelden en andere voorwerpen van de hulpkapel te Panningen vragen. De burgemeester was van rechtswege lid van het kerkbestuur.

De laatste stap werd in 1833 gezet. Het gemeentebestuur van Helden en het kerkbestuur van Panningen memoreerden in een verzoekschrift aan de koning dat in 1821 bij Koninklijk Besluit het territorium van de kapel was omschreven. Het omvatte zes gehuchten met in totaal 1374 inwoners. De inkomsten van de kapel waren net genoeg om de pastoor en de kapelaan te onderhouden. De koning werd verzocht de hulpkapel te Panningen tot succursale kerk te verheffen, hetgeen betekende dat het

salaris van de pastoor ten laste van de schatkist kwam, en om te bepalen dat de parochie uit de gehuchten Hub, de twee Beringen, Everlo, Vosberg, Loo en Panningen bestond. Twee dagen later, op 15 april 1833, vroeg burgemeester Engels aan de districtscommissaris om zich voor de zaak van Panningen in te zetten. Wederom werd succes behaald. Op 28 maart 1837 verhief de (Belgische) koning de kapel van Onze-Lieve-Vrouw te Helden tot succursale kerk.¹⁰²

De burgemeester Engels had zich dus zeer ingezet om de kapel te Panningen tot een parochiekerk te laten verheffen. Ook de volgende generatie schonk vervolgens veel om het interieur te verfraaien, hetgeen de pastoor deed noteren: "De familie Engels heeft zeer veel aan de kerk gegeven" en "de familie Engels uit den Huishoek is bij voortdurendheid groote weldoeners onzer kerk".¹⁰³ Voor het beeld van Onze Lieve Vrouw schonk Maria Elisabeth Engels, de echtgenote van Charles Guillon, een zilveren rozenkrans van vijftien tientjes met een relikwie en een gouden ring met een diamant. Zij schonk eveneens de kruiswegstaties voor een bedrag van zeshonderd francs. Een nieuw oksaal werd geschonken door Willem Engels. Een nieuw orgel van de firma Van Dinter en Vermeulen te Weert werd geplaatst in 1852. Het kostte vijfduizend francs en was een geschenk van Charles Guillon. Hij schonk ook de fraaie (neo)gotische godslamp op het koor, twee ijzeren armluchters en de kaarsenhouders voor de lijkbaar. De vier beelden van Sint Jozef, Sint Jan, de heilige Barbara en de heilige Lucia werden vervaardigd dan wel geres-taureerd door de beeldhouwer Henri Leeuw. De polychromie vonden velen echter te modern. De kosten bedroegen duizend francs. Henri

101 Voor zover niet anders vermeld zijn de gegevens ontleend aan: RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12003. Zie ook: Provinciaal archief, inv.nr. 11048.

102 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12004. Zie ook: Provinciaal archief, inv.nr. 11047.

103 GA Peel en Maas te Panningen, archief parochie O.L.V. van Smarten I, inv.nr. 71, p. 24, 22.

Leeuw (1819-1909) was toen als beeldhouwer te Roermond gevestigd.¹⁰⁴ Zijn opdrachten voor de kerk te Panningen moeten te danken zijn aan zijn relatie met Guillon. Leeuw vervaardigde een buste van Guillon, volgens Van Agt de decoratie van de voorgevel van Guillons huis in de Swalmerstraat te Roermond, en het grafmonument voor Maria Elisabeth Engels te Panningen. De familie Engels schonk in 1863 de ingangspoort van de kerk. De poort van Naamse steen was te Namen vervaardigd naar een ontwerp van Henri Leeuw. De ingangspartij was voorzien van een Mater dolorosa, een Mariabeeld met het dode lichaam van Jezus op haar schoot. Dit Mariabeeld was eveneens door Henri Leeuw vervaardigd en kostte vijfhonderd francs. De steen was een geschenk van notaris Guillon.

In 1865 werd het kerkhof vergroot en voorzien van een kerkhofkapel waar de pastoors en de leden van de familie Engels begraven zouden worden. De kosten werden, ieder voor een derde gedeelte, gedragen door de gemeente, de parochie en notaris Guillon.¹⁰⁵ Charles Guillon was dus zoals gezegd in de voetsporen getreden van de schoonfamilie Engels. In dat kader is het niet verwonderlijk dat hij voor zijn echtgenote een grafmonument te Panningen oprichtte en daar zelf ook begraven werd.

De familie Engels en de sierschijf van Helden

Een afsluiting en mooie overgang van de familie Engels naar de historische belangstelling en

verzamelingen van Charles Guillon in het volgende artikel vormt de behandeling van de herkomst van de sierschijf van Helden. Deze werd in de negentiende eeuw als het topstuk beschouwd in de archeologische verzameling van Guillon. Het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden verwierf in 1890 dit fraaie stuk door aankoop van de erfgenaam Constant Guillon; niet van Clement Guillon, zoals Habets al schreef, want deze was reeds in 1853 overleden. Aan de sierschijf heeft Majory de Grooth een artikel gewijd waarin ook de datering en de herkomst aan de orde komen.¹⁰⁶

De zilveren sierschijf bevat de voorstelling van een knielende man die worstelt met een leeuw. Hij omklemt met zijn linkerarm de nek van de leeuw, waarbij hij de kop van het dier tegen zich aan drukt. Man en dier worden aan de bovenzijde omgeven door een ram geflankeerd door twee leeuwen, en aan de benedenzijde door twee "honden" waartussen zich een stierenkop bevindt. De sierschijf kan deel hebben uitgemaakt van de versiering van een paardentuig en werd waarschijnlijk in de eerste helft van de eerste eeuw vóór Christus in Dacië of Thracië vervaardigd, waarmee het huidige Roemenië dan wel het noordoosten van Griekenland en het zuiden van Bulgarije bedoeld zijn. De vondst zou volgens Habets omstreeks 1844 zijn gedaan. In dit veel latere artikel uit 1881 worden als specifieke vindplaats de turfvelen van de Peel voorbij het gehucht Maris (onder Panningen) genoemd.¹⁰⁷

104 Van Agt, 'Huis Charles Guillon', 10-11; P. Nissen, 'De beeldhouwer Jean Henri Leeuw (Arcen 1819 - Nijmegen 1909). Een eerste aanzet tot een biografie', in: A.J. Geurts (red.), *Verwoord verleden. Opstellen over het Noordlimburgse Maasdal en aangrenzend Duits gebied aangeboden aan J.G.M. Stoel ter gelegenheid van haar zestigste verjaardag* (Lomm 1982) 73-84; B.C.M. van Hellenberg Hubar, *Arbeid en bezieling. De esthetica van P.J.H. Cuypers, J.A. Alberdingk Thijm en V.E.L. de Stuers, en de voorgevel van het Rijksmuseum* (Nijmegen 1997) 433-444.

105 GA Peel en Maas te Panningen, archief parochie O.L.V. van Smarten I, inv.nr. 71, p. 10-11, 16, 21-22, 24; *Helden als gemeenschap*, 102-103; (H. Smeets), *150 jaar bestaan parochie Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten te Panningen* (Helden-Panningen 1980) 21-23.

106 M.E.Th de Grooth, 'De sierschijf van Helden', *Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden* 67 (1987) 67-84. Voor zover niet anders vermeld zijn de gegevens aan dit artikel ontleend.

107 J. Habets, 'Découvertes d'antiquités dans le Limbourg', *PSHAL* 18 (1881) 272. Zie ook: B. Stark, 'Drei Metallmedaillons rheinischen Fundorts und die Entwicklung der Medaillonform im Alterthum überhaupt', *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande* 58 (1876) 7.

De sierschijf van Helden. Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. Foto: RMO.

De oudste tot dan toe bekende vermeldingen van de sierschijf heeft De Grooth in 1987 op een rijtje gezet. Het stuk wordt voor het eerst genoemd in de "Alphabetische naamlijst behorende bij de kaart van de in Nederland, België en een gedeelte der aangrenzende lan-

den gevonden Romeinsche, Germaansche of Gallische oudheden" uit 1845, maar wel met een onjuiste vindplaats: "Kessel ten N.W. van Goch (Pruisen). Penningen. In het broek de Peel, zilveren plaat waarop Hercules, Berigt van hr. Cl. Guillon".¹⁰⁸ Bij het drukken van deze

108 *Alphabetische naamlijst behorende bij de kaart van de in Nederland, België en een gedeelte der aangrenzende landen gevonden Romeinsche, Germaansche of Gallische oudheden benevens de Romeinsche en andere oude wegen enz, begonnen door C.J.C. Reuvens, voortgezet en uitgegeven door C. Leemans en L.J.F. Janssen* (Leiden 1845) 25. De gegevens over vondsten in Midden-Limburg zijn ontleend aan berichten van C. of Ch. Guillon. Alleen ten aanzien van de sierschijf wordt Cl. Guillon genoemd. Wanneer niet sprake is van een drukfout, dan vormt de broer Clement Guillon de bron die eveneens in oudheden was geïnteresseerd. Een exemplaar van de kaart bevindt zich in: RHCL, archief familie Geradts, inv.nr. 1023.

naamlijst zijn de gegevens van Kessel bij Goch met die van Kessel in Limburg samengevoegd. Op 22 juli 1849 liet Guillon aan de conservator Janssen te Leiden weten dat de vindplaats niet Kessel, maar Panningen was. Guillon wist dus in 1845 al van het bestaan van de sierschijf. Hij had deze toen en in 1848 vermoedelijk niet in zijn bezit, want een beschrijving van de archeologische verzameling van Guillon door de conservator Janssen als gevolg van een bezoek in 1848 noemt de sierschijf niet.¹⁰⁹ Guillon moet de sierschijf volgens De Grooth na 1848 hebben verworven, maar vóór 1865, wanneer Habets Guillon als eigenaar noemt. Blijkens het genoemde latere artikel uit 1881 zou Guillon het stuk van de eerste bezitter, de heer Engels te Helden, cadeau hebben gekregen.¹¹⁰ Tot zover de in 1987 bekende gegevens.

Twee niet erg voor de hand liggende gedrukte bronnen bevatten eveneens vermeldingen van de sierschijf uit de periode, voordat Guillon er eigenaar van werd. De eerste bron is het "Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden" van Van der Aa dat in de jaren tussen 1839 en 1851 in dertien delen en een Aanhangsel verscheen. In het negende deel, gepubliceerd in 1847, wordt onder het lemma Panningen voor het eerst voor een breder publiek melding gemaakt van de sierschijf:

"In de Peel onder dit dorp is eene oudheid gevonden bestaande in een schild of groote medaille van zilver en goud nagenoeg veertig lood zwaar, waarvan de beschrijving in de Romeinsche geschiedenis voorkomt. Hij berust ten huize van den heer J.M. Engels, in leven burgemeester van Helden woonachtig te Panningen".

In het in 1851 verschenen Aanhangsel wordt de sierschijf nader omschreven:

"Panningen: De onder dit d(orp) gevonden medaille in zilver verguld en stelt voor eenen Romeinschen kampvechter op de knieën zittende en eenen leeuw voor zijn borst dooddrukkende; boven staat een ram tusschen twee leeuwen en onder is de kop van eenen stier geplaatst tusschen twee tijgers. Deze worsteling is in het zilver gedreven; het werk is echter niet van den besten tijd der kunst".¹¹¹

De vraag die luidt hoe Van der Aa deze gegevens verkreeg, is waarschijnlijk te beantwoorden. In het vijfde deel van het Aardrijkskundig Woordenboek dat in 1844 van de pers kwam, is een Voorwoord opgenomen, gedateerd 23 april 1843, waarin Charles Guillon als één van de nieuwe correspondenten wordt genoemd die Van der Aa gegevens verstrekke. In datzelfde vijfde deel worden onder de gemeente Horn de twee Romeinse wijaltaren uit de muur van de oude parochiekerk genoemd: "Bij het afbreken der kerk zijn zij beide in het bezit gekomen van onzen volijverigen mede-arbeider, den heer Charles Guillon te Roermond, die voor het behoud dezer belangrijke gedenkstukken de noodige zorg draagt en die thans in zijne oudheidkundige verzameling bewaart".¹¹² Deze mededelingen kunnen alleen uit de pen van Guillon stammen. Aan te nemen is dat hij ook de gegevens over de sierschijf heeft verstrekt.

In 1851 gaf G.M. Poell zijn "Beschrijving van het hertogdom Limburg" uit die per arrondissement en gemeente is ingedeeld. Hij had naar eigen zeggen in zijn "Voorberigt" gegevens ontleend aan het Aardrijkskundig Woordenboek van Van der Aa. Vergelijking van beide

109 J. Habets, 'Oudheidkundige verzamelingen te Roermond, Venlo en Maastricht in 1848', *PSHAL* 14 (1877) 325-328.

110 J. Habets, 'Notice sur quelques découvertes d'antiquités dans le duché de Limbourg', *PSHAL* 2 (1865) 247; Habets, 'Découvertes', 272.

111 A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden* 9 (Gorinchem 1847) 51 en Aanhangsel (Gorinchem 1851) 1092.

112 Van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek* 5 (1844) 843.

werken leert dat Poell de lemma's Helden en Panningen uit Van der Aa samenvoegt een bijna letterlijk de tekst weergeeft. Hij voegt ook nieuwe elementen toe. Ten aanzien van de sierschijf laat hij de lezer weten dat deze "berust bij de erfgenamen van den heer Jan Willem Engels, in leven burgemeester van Helden, woonachtig te Panningen".¹¹³

Volgens de opgave van Van der Aa uit 1847 berustte de sierschijf ten huize van wijlen de burgemeester J.M. Engels, volgens Poell in 1851 bij de erfgenamen van Jan Willem, lees Jan Michael Engels. Het is derhalve onwaarschijnlijk dat Guillon, zoals Habets schreef, de sierschijf van de in 1846 overleden Jan Michael Engels ten geschenke heeft gekregen. Hij zal dit bijzondere stuk van (één van) de erfgenamen hebben verworven. Overigens is het de vraag, of Poell wel over de actuele informatie beschikte. De erfgenamen Engels hadden immers al in 1849 de nalatenschappen van hun grootvader Leonard Engels en hun vader Jan Michael Engels verdeeld. In de beschrijving van de boedels wordt de sierschijf niet vermeld. Mogelijk is deze begrepen onder het niet nader gespecificeerde zilverwerk.

Volgens Poell waren de erfgenamen van wijlen de burgemeester Engels eigenaar van de sierschijf. Jan Michael Engels overleed op 10 maart 1846, zodat de vondst vóór die datum moet zijn gedaan. Die conclusie past bij de oudste vermelding van de sierschijf in 1845, maar brengt ons qua datering van de vondst niet verder.

Overigens zouden te Helden al veel eerder archeologische vondsten zijn gedaan. Ladoucette, (oud-)prefect van het departement van de Roer, waaronder Helden in de Franse tijd ressorteerde, gaf in 1818 een verslag uit van zijn reis door het departement in 1813 en 1814. Bij Helden merkte hij op: "Zijn grondgebied bergt

veel oudheden. In een muur ontdekte men (het beeld van) een heidense godheid".¹¹⁴

Het onderzoek naar de eerste bezitter en de datering van de vondst van de sierschijf zou hiermee afgesloten zijn, ware het niet dat Huub Kluijtmans in 2010 een boek publiceerde over de gouden Romeinse ruitershelm die in 1910 in de Peel werd gevonden. Hij brengt de gouden helm in verband met een tot dan toe onbekende vondst die in 1807 te Meijel zou zijn gedaan, en relateert deze vervolgens aan de sierschijf van Helden.

Uitgangspunt vormen twee brieven die de commissaris des konings in Noord-Brabant en de districtscommissaris Wesselman te Helmond met elkaar hebben gewisseld. Op 17 april 1840 legde de commissaris des konings aan de districtscommissaris enige vragen over archeologische vondsten in de omgeving van Helmond voor. Zo zou een landbouwer geheten Van de Mortel in de gemeente Deurne en Liessel in het bezit zijn van een Romeins zwaard en een gouden schild die in de Peel zouden zijn uitgegraven. Zouden deze voor het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant kunnen worden aangekocht van de eigenaar? Op deze vraag antwoordde Wesselman op 24 juni 1840:

"Ik heb het berigt dat een landbouwer te Deurne – Liessel in het bezit zoude zijn van een Romeinsch zwaard en een goud schild, welke in den Peel zoude zijn uitgegraven, zeer betwijfeld, wijl ik er nooit iets van vernomen had. Ook is mij bij onderzoek gebleken dat er niemand iets van weet. Waarschijnlijk heeft men dit verward met hetgeen in de naburige gemeente Meijel heeft plaatsgehada. Men heeft aldaar een goud schild gevonden. Voor eenige jaren te Meijel zijnde heb ik mij naar het huis van

113 G.M. Poell, *Beschrijving van het hertogdom Limburg*, (1851) 5, 289.

114 (J.C.F. Ladoucette), *Voyage fait en 1813 et 1814 dans le pays entre Meuse et Rhin, suivi de notes, avec une carte géographique* (Parijs-Aken 1818) 196: "Son territoire recèle beaucoup d'antiquités: dans un mur on y a découvert une divinité payenne".

den toenmaligen burgemeester Goossens begeven om deze merkwaardigheid te zien. Hij vertoonde mij een schild welk in den Peel in het jaar 1807 omtrent vijf voeten onder de oppervlakte van den grond bij gelegenheid eener turfgraving gevonden was. Hetzelve was van goud of althans zwaar verguld. Op hetzelve waren hyroglyphen en andere figuren van leeuwen, tijgers etc. gedreven en had de vorm van een halve maan, veel gelijkende naar een ringkraag zooals de kapiteins der infanterie nog niet zeer lang geleden op de borst droegen. De heer van Keerbergh, destijds sousprefect te Cleef, had dit stuk mede naar Parijs genomen en na zijne terugkomst, volgens zeggen van den burgemeester, veel geld voor geboden, doch men was het over den prijs niet eens kunnen worden”

Kluijtmans heeft nu betoogd dat dit gouden schild dat blijkens deze brief in 1807 te Meijel was gevonden en hiërogliefen, leeuwen en tijgers bevatte, identiek is aan de sierschijf van Helden, waarvan het eerste gegeven uit 1845 dateert. Uit de nalatenschap van burgemeester Theodoor Goossens – de schoonvader van Jan Michael Engels en de grootvader van Maria Elisabeth Engels – zou de familie Engels en uiteindelijk Guillon de sierschijf hebben verworven. In een manuscript van het nog te verschijnen boek “De wegh van Meyl op Seven. De grote onthulling van het Peelmysterie” wijst Kluijtmans deze identificatie weer van de hand.¹¹⁵

Bezien wij eerst de bovengenoemde mededelingen op hun waarde. Met de “heer van Keerbergh” wordt Charles-Louis van Keerbergh (1768-1841) bedoeld. Deze te Haelen geboren edelman was in de jaren 1804-1811 onderprefect van het arrondissement Kleef in het departement van de Roer. Hij kwam in deze functie wel eens in Parijs. Nadien was hij prefect van het departement van de Boven-Eems, gouverneur van Antwerpen en Oost-Vlaanderen en lid van de Raad van State.¹¹⁶ Hij was met name in schilderkunst geïnteresseerd. Als anonieme auteur publiceerde hij in 1818 een biografie en oevrecatalogus van Hans Memling.¹¹⁷ Tot zijn schilderijencollectie behoorden “De bewening van Christus” door Rogier van der Weyden, thans in het Mauritshuis in Den Haag, en het allegorische “Labore et Constantia” van Erasmus Quellin, thans in het museum Plantin-Moretus te Antwerpen.¹¹⁸ Een schild kan dus inderdaad te Meijel in 1807 gevonden zijn in de tijd dat Keerbergh onderprefect te Kleef was. Als een man met interesse in de kunst kan hij geprobeerd hebben het schild te verwerven.

Wesselman schreef voorts: “Voor eenige jaren te Meijel zijnde heb ik mij naar het huis van den toenmaligen burgemeester Goossens begeven om deze merkwaardigheid te zien”. Met de burgemeester was Theodoor Goossens bedoeld die een jaar eerder op 23 augustus 1839 was overleden. Wanneer had Wesselman Goossens bezocht? Volgens de literatuur was de laatstgenoemde burgemeester tot in 1815, volgens archiefstukken en de almanakken van het arrondissement Roermond was hij in ieder geval agent municipal te Meijel in de periode

115 BHIC, Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1814-1920, inv.nrs. 4410, 12419; H. Kluijtmans, *E palude emergo. Uit het veen kwam ik boven. Nieuwe feiten en inzichten Peelvondsten* (Panningen 2010) 76-83. Zie ook: Verhart, ‘Belang Limburg’, 199-201.

116 *Nationaal Biografisch Woordenboek* 9 (Brussel 1981) 427-431, uitgebreider en geactualiseerd: G. Venner, ‘Karl Ludwig von Keerbergh (1768-1841). Adliger Beamter in Umbruchzeiten, den Museen und der Wissenschaft zugetan’, in: W. Diedenhofen e.a. (red.), *Klevische Lebensbilder. 24 Porträts Band I* (Kleef 2013) 95-104.

117 *Ursula, princesse britannique, d’après la légende et les peintures d’Hemling* (Gent 1818).

118 J.P. Filedt Kok en E. Bergvelt, ‘De vroege Nederlandse schilderkunst in het Rijksmuseum’, *Bulletin van het Rijksmuseum* 46 (1998) 130, 174 noot 10; M. Sabbe, ‘Labore et Constantia. Een schilderij van Erasmus Quellin’, *De gulden passer/Le compas d’or* 12 (1934) 107-108; *Neerlandia* 80 (1976) 110.

november 1797-april 1799 en burgemeester aldaar in de jaren 1805-1809. Vanaf 1818 was Bartholomeus van der Steen burgemeester te Meijel.¹¹⁹ Wanneer Goossens nog als burgemeester in functie was, dan moet Wesselman hem in het begin van de negentiende eeuw hebben bezocht en daar het gouden schild hebben gezien. Wanneer de woorden “voor eenige jaren” in de brief van 1840 letterlijk genomen moeten worden, dan kan Wesselman het schild nog vóór het overlijden van Goossens in 1839 hebben gezien en bedoelde hij met de “toenmaligen burgemeester” de oud-burgemeester Goossens.

Is het te Meijel gevonden schild identiek aan de sierschijf van Helden, zo luidt de vraag die sinds de publicatie van Kluijtmans in 2010 wordt opgeworpen. Het schild te Meijel zou naast leeuwen en tijgers “hyroglyphen” bevatten. Maar tekens c.q. lettertekens komen op de Heldense sierschijf niet voor. Het schild te Meijel had volgens Wesselman de vorm van een halve maan, die sierschijf van Helden is rond. Afgezien nog van de omstandigheid dat nadrukkelijk Panningen als vindplaats van de sierschijf wordt aangegeven, is het dus niet waarschijnlijk dat de sierschijf te Helden hetzelfde voorwerp is als het schild dat te Meijel werd gevonden.

In de handschriftencollectie van Guillon bevindt zich een lijstje van per plaats gerangschikte archeologische voorwerpen, veelal voorzien van een nummer uit zijn aantekenboekje en aldus verwijzend naar de eigen collectie. Aangezien in het lijstje onder Horn de beide Romeinse wijaltaren zijn opgenomen die Guillon in 1838 uit de afgebroken kerk van Horn had verworven, moet dit lijstje na 1838

zijn opgesteld.¹²⁰ Mogelijk kan dit lijstje nog nader worden gedateerd. Het hoogst vermelde nummer is 172 en betreft een urn gevonden te Horn. Blijkens zijn aantekenboekje werd dit nummer 172 in juli 1840 gevonden. Het nummer 174 betreft een urn gevonden op het Heistert te Herkenbosch op 14 september 1840. Het lijstje zou dus in 1840 kunnen zijn geschreven.¹²¹ Het lijstje bevat ook vondsten die geen nummer dragen en dus niet in Guillons bezit waren. Zonder nummer worden onder Baarlo Romeinse munten vermeld, en onder Meijel eveneens zonder nummer: “Romeinsche plaat” en “Nota: Bij den heer Van der Steen te Meijel de plaat”. Met Van der Steen zal de al genoemde burgemeester Bartholomeus van der Steen zijn bedoeld die tot zijn dood in 1859 in functie was. De Grooth heeft deze aantekening in verband gebracht met de sierschijf van Helden, maar gezien het voorafgaande heeft deze aantekening eerder betrekking op het schild te Meijel dat daarna waarschijnlijk uit het zicht is verdwenen.¹²²

119 RHCL, Provinciaal archief, inv.nr. 12040.

120 GA Roermond, archief en handschriftencollectie Charles Guillon, inv.nr. 8.

121 GA Roermond, archief en handschriftencollectie Charles Guillon, inv.nrs. 3, 8.

122 De Grooth. ‘Sierschijf’, 68. Het leggen van een verband tussen deze aantekening en de sierschijf gaat waarschijnlijk terug op de (foutieve) vermelding van Janssen uit 1845 dat deze sierschijf in het bezit zou zijn “van den heer Meijel, burgemeester te Kessel”. Er is geen Meijel burgemeester te Kessel geweest.

ABSTRACT

Charles Guillon (1811-1873)

A prominent collector and his circle of acquaintances

Charles Guillon was a well-known collector of archaeological findings, archives, coins, books and paintings in Roermond. Important parts of his collections are gathered in the National Archive of Limburg in Maastricht and the National Museum of Antiquities in Leiden. This article does not focus on his collections and historical interest, but on his acquaintances: his family, profession and offices, and his family-in-law. Since the 17th century, Guillon's ancestors were settled in Arcy-sur-Cure near Auxerre. His father, (Charles) François Guillon, was born in Mailly-la-Ville, also in the vicinity of Auxerre. Due to the French annexation of 1795, (Charles) François Guillon moved to Limburg. He was mayor of Stramproy till 1814 and later became solicitor at the Roermond court. He married Maria Aldegonda Bongaerts, a daughter of a Roermond innkeeper, and they had several sons together, who eventually became lawyers and (junior) notaries.

One of their sons was Charles Guillon, who became a notary in 1843. He was a member of the Roermond local council and of the Provincial States and roughly since 1860 he joined the liberal councilmembers. Although his role in the revolutionary year of 1848 is disputed, there are no signs of his involvement in any political activities. Charles Guillon was very interested in primary and secondary education in his town. His marriage with Maria Elisabeth Engels brought him in the tradition of the Engels family in Helden-Panningen, who had contributed much to the change of the chapel of Panningen into a parish church. The famous prehistorical ornamental disk of Helden originated from this Engels family.